

LUBJANSKI ZVON

xii.

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

1908

Vsebina decembrskega zvezka :

1. Oton Zupančič: <i>Carmen</i>	705
2. Oton Zupančič: <i>Iz dnevnika</i>	706
3. Ivan Cankar: <i>Ulica umirajočih</i>	707
4. Vladimir Levstik: <i>Sonet</i>	716
5. Dr. Jos. Tomišek: <i>Slavna in bedna Italija. (Konec.)</i>	717
6. Ksaver Meško: <i>Najžalostnejša noč</i>	725
7. Oton Zupančič: <i>Sonet</i>	728
8. Podlimbarski: <i>Iz starih zapiskov. (Konec.)</i>	729
9. Oton Zupančič: <i>Igra</i>	734
10. Rusmir: <i>Vesoljstva utrinek</i>	734
11. Dr. Ivo Šorli: <i>Iz dolgega časa. (Konec.)</i>	735
12. Petruška: <i>Narodna</i>	746
13. C. Golar: <i>Pesem o beli hišici</i>	746
14. Milan Pugelj: <i>Pogled v bodočnost. (Konec.)</i>	747
15. Milan Pugelj: <i>Ljubimca</i>	756
16. Književne novosti.	

Oton Zupančičeve pesmi: „Samogovori“. — Poezije dr. Franceta Prešerna. — Dr. Jos. Tomišek: S. Gregorčič: Poezije. IV. — Simon Gregorčič: Poezije. — Ruyard Kypling — Fr. K.: Džungula. — Valentin Žun: Osnovni nauki o narodnem gospodarstvu. — Dr. Ed. Volčič: Nova pravna knjiga. — Koledar „Družbe sv. Cirila in Metoda“. — Slovenski sokolski koledar. — Družba sv. Jeronima v Zagrebu. — M. Šemonddin Sarajlić: Razija 759

17. Glasba.

Dr. V. Foerster: *Novi akordi. — Dr. V. Foerster: Koncert „Glasbene Matice“* 762

18. Gledišče.

Dr. Zbašnik: *Slovensko gledišče. A. Drama. B. Opera in opereta. — Dr. Vi. Foerster: Saint Saënsa opera „Samson in Dalila“. — Nova hrvatska opereta „Baron Trenk“* 763

19. Splošni pregled.

Dr. Vatroslav Jagić. — † Kranjčević S. *Strahimir. — Dr. Karel Hinterlechner: Četrtni shod čeških naravoslovcev in zdravnikov v Pragi. — Dr. I. L.: Bleiweisova nagrada za urejevanje „Novic“.* — 765

Vabilo na naročbo 768

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po eden pot na mesec v zvezkih ter stane vse leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrtno leta 2 K 30 h.

Za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

==== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. ====

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Valentin Kopitar.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Knaflovih ulicah št. 5. v Ljubljani.

Carmen.

Vidim te ženo, zapleteno v svoj sen,
vem, kaj s silo ponavlja si duša tvoja,
kam stremijo ti misli brez pokoja —
sebe in nas prepričuješ: Jaz — Carmen!

Žena, vem: ljubili so te — nekoč,
k tebi drhteli so mladi, v prvi nasladi
dihali tvoje ime so v tajinstveni nadi,
ti si se rogala — oni so padali v noč.

Šlo je v grobove z njimi tvoje ime
— roža, na ustnicah mrtvih živo žareča —.
Drugi? — Ostali so, klije v življenju jim sreča,
tem si že davno umrla — ti misliš na njé.

Misliš bolnó in ne veš z življenjem kam,
snuješ in predeš nenehoma zanke in spletke,
Sfingo posnemaš in staviš možem zagonetke:
mož gre naprej — ti ne moreš iz lastnih omam.

Ha, Carmen! V nje risu začaran je vsak.
Smrt in življenje v enakih skodelah visita . . .
Kje je ljubezen? Tam naša usoda je skrita,
naj se prevesi nam tehtnica v dan ali v mrak.

Pa če si ti bilà kedaj Carmen,
 če si bilà, si v trenutku zagledala večnost —
 Kaj si se zbalà, vrnila se v čas in povprečnost?
 Dvakrat živeti? Pusti ničemurni sen!

19./VIII. 1908.

Oton Zupančič.

Iz dnevnika.

Seje Satan svojo pšenico,
 svet, pred našimi očmi,
 seje nečistnico skupaj z devico,
 z enim sitom može in — ljudi.

Seje dejanja, seje besede,
 seje duha in seje značaj,
 garjave ovce loči od čede —
 črni sitar, le rešetaj!

Lepi čas! Dal vetru si pleve,
 ljuliko si od zrnja izbral:
 sklical h koritu si polnemu šleve,
 možu si kamen za jajce podal.

Lepi čas! Odprl si oči nam!
 Kar nas je še, vsi vemo, kaj;
 zdaj šele vemo, kaj v duši gori nam —
 črni sitar, le rešetaj!

8./V. 1908.

Oton Zupančič.

Ulica umirajočih.

Spisal Ivan Cankar.

Olga je ulica in čisto ravna, kakor napeta vrv; če pogledam skozi okno, ji ne vidim kraja ne na to, ne na drugo stran. Siva je, pusta in prašna. Hiše so vse enake; visoke, temne, tihe. Oko se ozre in spozna takoj: v tej ulici še ni bilo srečnega človeka; kadar pride Kristus poslednjikrat in bo paradiz odprt, se bo najprva razsula v prah.

Mnogo je takih ulic — kam bi se drugače skrili izgnanci in obremenjenci, kam bi pljusnilo temno morje svoje pene? Ampak nekaj posebnega razlikuje to ulico od vseh drugih na svetu; in to posebnost sva pred nedavnim časom opazila midva, moje dekle in jaz.

Najina ulica je namreč ulica umirajočih. Uro za uro, dan za dnem romajo mimo črni pogrebci. Velika črna rakev z belim križem na pokrovu; težko jo nosi šestero mož. Drobna bela rakvica, ki jo nese pod pazduho sključen starec. Dolg pogreb, ženske s črnimi pajčolani, moški v črnih suknjah; solze, vzdihovanje, žalna pesem zvonov. Četvero mrkih pogrebcev, brez križa in cerkovnika; razcapan fant teče po blatu za njimi in tuli kakor pes za gospodarjem. Dan za dnem, vrsta za vrsto. Izpraznila pa se ulica ne bo nikoli: rakev iz hiše, postelja v hišo.

Spočetka se nisva posebno zmenila za ljudi, za njih življenje in umiranje. Nisva gledala na ulico, ker je bilo v izbi sami in v najinih srcih dovolj bridkosti. Navsezadnje pa je srce otopelo in bridkost je bila kakor kosilo in večerja. Ozrla sva se na ulico.

„Glej — trinajst!“

Iz nasprotne hiše so prišli pogrebci; čemerno so se držali, celó kletev sva slišala; daleč zadaj v veži je nekdo kričal za njimi, da so oderuhi in razbojniki.

„Trinajst!“

Takrat se me je lotila prijetna misel.

„Škoda, da nisva štela kar od začetka! Celó iz te hiše jih je šlo že najbrž več nego trinajst — toliko sva jih samo videla, Bog

pa vedi, koliko sva jih zgrešila! Ob nedeljah naju ni doma in prav ob nedeljah umirajo ljudje najrajši . . . Potrebno bi bilo, da napraviva zapisnik . . .“

„Glej — od one strani!“

Od druge strani je počasi romal dolg pogreb; celo venec z belimi trakovi je ležal na rakvi.

„Tudi tega zapišiva! Drugi že danes, pa je komaj enajst! Da bi le videl človek do konca ulice, na to in na ono stran!“

„Čemu bi gledal? Drugod ne morejo do pokopališča nego tod mimo . . .“

Slonela sva ob oknu do mraka in naštela sva jih sedem; sedem od jutra do mraka. Slab dan je bil; pozneje sva jih naštela včasih do petnajst in več. Ulica je bila dolga in hiše so bile visoke.

Zvečer sva prižgala svetiljko in sva napravila zapisnik. Prvega dne nisva štela, ker sva bila stopila k oknu šele ob enajstih; rakve beračev pa gredo navsezgodaj svojo pot, nekatere že ob petih.

Drugo jutro sva bila na straži, ko se je danilo. Prvi pogreb je ugledala ona že od daleč, ko sem videl jaz šele komaj črno senco v megli.

„Prvi!“

Ko je napravila v zapisnik debelo črto, je namršila obrvi.

„Ampak to ni nič — samo dan in črta! Če pogledava kasneje — kaj bova videla? Mrtev dan, mrtvo črta! Kdo je bil? Iz katere hiše? Kako mu je bilo ime, ali je bil moški, ali je bila ženska, otrok ali starec?“

„In za katero boleznijo . . .“

Zasmejala se je.

„Tega ni potreba — ni potreba v tej ulici . . . Ali bi ne bilo smešno, če bi kdo ne umrl za jetiko? Zato tudi zdravnika ni pol ure daleč . . . Ampak zapisnik narediva tako, da bo kakor naglas govoril . . . da ne bo tam samo gola mrtva črta, temveč spomin človeka, ki bo gledal in rekel: do tiste ure sem bil!“

Napravila sva drug zapisnik. „Dan in ura smrti, ime človeka, njegova starost in njegov poklic.“ In velik prostor za posebne opombe. Truda sva imela mnogo, ampak sladek trud je bil. Vse bi bila lahko poizvedela v župnišču, kar nakratko in za ves teden. Toda prijetnejše je bilo povpraševanje po hišah, razgovarjanje s tujimi, objokanimi, od bridkosti otopelimi ljudmi, ki so odgovarjali tako vdano in odkritosrčno, kakor spovedniku. Zgodilo se je, da je človek srepo gledal in natanko poslušal, pa besede ne razumel;

tudi se je pripetilo, da je nenadoma pričel zmerjati, sam ni vedel koga in čemu in da nama je nato sosedka prišepnila v veži globoko skrivnost. Gledala sva resno in žalostno, govorila sva z zamolklim glasom, v srcu pa sva bila vesela; in vendar ni bilo nič hinavščine ne v najinih očeh, ne v najinih besedah: umrl je človek, Bog mu bodi milosten, še solza se mu spodobi . . . a midva sva mlada in vesela in imava zapisnik.

Zvečer sva bila obadva trudna in zaspana, napravila pa sva vse po vrsti, kar nama je bil dan razodel.

Ob tednu sva napravila pregled in pokazalo se je, da so se učenjaki zmotili, ali pa da je najina ulica čisto poseben kraj, ki se v življenju in v smrti razlikuje od vseh drugih. Prav malo sva namreč naštela otrok in starcev še manj; večina je bila deklet od šestnajstega do dvajsetega leta in fantov od osemnajstega do petindvajsetega. Drugod se ljudje ženijo in može v teh letih; ampak v tej ulici je zgodaj mrak.

Ni še preteklo mesec dni, ko nama je bilo že malo dolgčas ob zapisniku. Kakor je človeku dolgčas ob dolgi procesiji: prve obraze še gleda, opazi celo njih posebnosti in zanimivosti, nato pa se mu polagoma zazdi, da so si enaki in da je gledal ves čas enega samega človeka, ki mu je bil že zdavnaj znan; okrene se in gre zlovljen po svoji poti.

Odprla je zapisnik in je strmela vanj.

„Ni živ . . . glej, nič ne govori! Ta je umrl, to uro je umrl, to nevesto je imel — kaj še? Ničesar več . . . kakor mrtva črta, mrtev dan! Odpri kjerkoli ta pusti zapisnik: povsod en sam obraz . . . gleda in molči! Kaj sva zato skrbela, hodila in pisala, da bi gledala zdaj ob dolgih večerih to debelo knjigo, ki ni drugega nič nego stokratna podoba ene same dolgočasne mrtvaške glave? O dragi, prazno je življenje . . . prazno še v smrti!“

Stopila sva k oknu, obadva zlovljna in žalostna. Tedaj pa je šla preko ulice ženska, zavita v dolgo črno ruto. Sključena je šla, strmela je v tla, njen obraz je bil upal do kosti.

Ona pa je gledala za njo.

„V solncu gre, ogiblje se sence . . . boji se pač, da ne utone vanjo. Morda gre poslednjikrat preko ulice . . . O dragi, kako sva bila nespametna! Kaj bi s tistim mrtvim zapisnikom? Ne štejva mrtvih, leže naj mirno, Bog ž njimi! Štejva umirajoče, pot jim kaživa, čas jim meriva! . . . Takoj začniva, s tisto žensko! Doklej še? Do

septembra sodim jaz, do prve severne sape! . . . Pojdi in vprašaj, kdo da je in odkod!“

Tako sva začela z novim zapisnikom. Nisva preštevala več mrtvih — živim sva štela dni in ure. Dela je bilo toliko, da sva ga komaj zmagovala; zakaj ulica je bila dolga in hiše so bile visoke.

Zaznamenovala sva najpoprej tiste, ki se jim je najbolj mudilo; zato sva imela prve dni največ opravila. Spoznala sva, da bi bil ves trud brezzmiseln, če bi stala na cesti in čakala, da nama pridejo obsojenci naproti. Poiskati jih je bilo treba v tistih temnih, vlažnih, smrdljivih brlogih, ki se skrivajo za visokim zidovjem. In kmalu sva imela znancev, kolikor je bila ulica dolga.

Najin zapisnik ni bil več popoln — o popolnosti sploh ni moglo biti besede; življenja samega bi ne vkljenil v rubrike — kako šele bi vklepal umiranje, ki je v svojih podobah stokrat živejše in bogatejše? . . . Imenik umrlih sva pisala samo še mimogrede in brez veselja; vse posebne opombe so se preselile v imenik umirajočih. „Porojen tega leta in tega dne . . . torej mu je toliko in toliko let . . . krojač po poklicu (dobra tretjina jih je bilo krojačev) . . . odbije mu najbrž ta dan in to uro . . .“ Vse po vrsti.

Prvi teden sva se neprestano motila. Izmed vseh, ki sva jih napisala in obsodila v tistem času, je en sam umrl ob uri, kakor sva jo bila določila; vsi drugi so nama pokvarili zapisnik. Neki šivilji sva prisodila samo še dobrih troje tednov, pa se je kasneje omožila ter se preselila bogvedikam. Drugače pa je storil mlad, čokat fant, kovač, ki se nama je takorekoč kar izpod prstov izmuznil; spoznala sva ga pač na očeh in ušesih, da je obsojen, ampak zapisala sva mu dolgo cesto in še dneva nisva povedala; zvečer sva napisala ime, naslednje jutro pa je umrl. Kadar sva se tako zmotila, sva bila obadva žalostna in sva nemirno spala.

Tako je bilo prvi teden; izkušnja pa nama je kmalu izbistrila oko in pamet. Na jesen sva razločevala in sodila že ob prvem pogledu. Nisva gledala več samo na oči in na ušesa, temveč tudi na čelo, na lica, na izraz in obliko ustnic, na podbradek in vrat; bolj nego vse drugo je bil važen način, kako je obsojenec govoril, kako je sedel in hodil in posebno še, kako je — mislil. Zakaj obsojenci mislijo naglas; tiho slutnjo, ki bi jo radi skrili, razodenejo ob prvi priliki s krettnjo in pogledom, celo z besedo; molčali bi, pa naravnost koprne, da bi skrivnost razkričali.

Ne samo za človeka samega, treba se je bilo brigati za vso okolico; drugače bi naju ukanil, ko sva mu pretehtala poslednjo

kapljico ter prižgala svečo. Ležala je ženska na postelji, sedemnajst let ji je bilo. Odeja je ležala tam, ženske ni bilo; rumen obraz na vzglavju, dvoje temnih oči v njem, črni lasje ob licih — telesa ni bilo več. Svetili so in jokali, midva pa sva se v srcu smehljala, zakaj vedela sva, da se najin zapisnik ne moti. Pred tremi meseci je pisala bratu v Ameriko; poznala ga je, ko je bil otrok, pa se ga je nenadoma spomnila, kakor se spomnijo bolniki davnih časov in daljnih ljudi, kadar v izbi več ne razločijo obrazov. Midva takrat nisva zapisala dneva, zakaj določeno je bilo: ugasnila bo tisto uro in tisto minuto, ko se prikaže voz pred hišo; ne za hip prej in ne za hip pozneje; krvi ni bilo v srcu, ampak bilo je pričakovanje. In kakor sva zapisala, tako se je zgodilo čez štirinajst dni . . . Nekoč sva prišla k šestletnemu dekletcu, tako slabotnemu in drobnemu, kakor da mu je komaj dve leti; v rokah je tiščalo umazano, razdrapano cunjo, s črnim trakom prevezano; ta cunja je bila punčka. Pa je nekdo prišel in je rekel, da je cunja zastrupljena in da naj jo vržejo na cesto; naročila sva ljudem, da naj povedo, kadar bo cunja na cesti; in nič se nisva motila: še tisto uro je dekletce dopolnilo.

Mnogokdaj se je pripetilo, da si nisva bila edina v računu in sodbi. Ob takih prilikah sva stavila; spočetka za poljube, kasneje tudi za denar. Najina ljubezen ni bila nič hladnejša nego kdaj poprej, samo nemirnejša je bila; prej enakomerna, tiha prisrčnost — zdaj vsa strma pot od sovražne zlovoljnosti do viharne strasti. Kadar sem pogledal skozi okno, trepetajoč od radosti, da se je izpolnila moja beseda, sem čutil na vratu njen temni pogled.

„Spravi to krono, pa jo spravi! Le da bi bilo po tvojem . . . bi ga še sam ubil!“

Takim besedam nisem zameril; tudi jaz sem jo sovražil, kadar so prišli pogrebci ob njeni uri in se je ozrla name z žarečimi očmi.

„Ubijala bi sama, brez vesti in brez usmiljenja, da bi se izpolnila njena ura!“

Ne bilo bi treba veliko skrbi: ob tihi uri prašek v kozarec, ki stoji ob postelji — kdo bi iskal in kdo bi spoznal? Tako bi storil tudi jaz . . .

Malo sva spala tiste čase. Vzdrnila se je ona, ali sem se vzdrnil jaz, in nihče ni drugega budil. Šel sem gledat z opreznim korakom, če se ni zasvetilo kje v odprtem oknu; in ko sem se vračal, je strmela name napol v sanjah in je zavzdihnila: „Ne dotikaj se zapisnika, ne popravlaj zapisnika!“ Tudi jaz sem včasih

planil, kakor da me je v spanju poklicalo, in ugledal sem njeno senco ob oknu . . . Umirali so pred nama, po najini sodbi in po najinem ukazu; stala sva ob postelji, kakor stojita sodnik in duhovnik pod vislicami; kdor je bil zapisan, je bil obsojen. In komaj sva občutila, kako se je bilo najino življenje preselilo iz src v zapisnik.

Dvoje mirnih sodnikov sva bila, dvoje hladnih duhovnikov. Brala sva sodbo in sva jo zapisala, pa še z očesom nisva trenila; govorila sva molitve umirajočim, pa je ostala beseda na jeziku, ni šla ne v srce, ne proti nebesom. Nikoli se ni zgenilo sočutje v meni in tudi v njenih očeh ga nikoli nisem opazil. Da bi se prikazala solza, bi ob tisti uri ne bilo več zapisnika . . .

Včasi pod večer je prišla Mira, da nama je pripovedovala o svojem ženinu in o svoji sreči. V najinem zapisniku je bila številka tristoinpetinšestdeseta. „Mira . . . sedemnajstletna . . . šivilja . . . nevesta . . . obsojena za Božič . . .“ Lepa je bila nekoč — lepota tuberoze, opojno dišeča v temi in samoti. Zdaj so bile oči vdrte, lica so splahnela do kosti, ustnice so bile že tenke in vse opaljene od vroče sape, glava je bila sklonjena; oblačila se je vsa v črno, tako da je bila še bledejša.

Prišla je k nama, sedla je na zofo in je govorila z nemirnim glasom in nemirnim, begotnim pogledom, kakor da bi neprestano in strahoma povpraševala: „Kaj ni res? Recita, da je res! Bojim se namreč, da so vse te besede nespametna tolažba, gole sanje!“ . . . Tudi o bolezni je govorila, ampak le mimogrede, kakor o postranski, nevažni stvari, ki je komaj vredna, da bi jo človek omenil. „Sinoči mi je bilo nekako slabo; spati nisem mogla, pa sem odprla okno . . . zjutraj pa je bilo že vse dobro; zdrava sem bila kakor nikoli . . .“

Midva sva se natihem smejala. Vsi so namreč taki, da ne govore o bolezni in tudi ne mislijo nanjo; prav tako, kakor jaz ne mislim na svoje lase, na svojo brado, na svoj nos; smrt je v njih, neobčutena in neopažena, kakor je v meni kri in življenje. In tudi so vsi taki, da žive po noči in umirajo po dnevi; kolikor je ulica dolga, je v vsaki hiši vsaj po eno okno do jutra odprto, a od zore do poldne tesno zagrnjeno; tam slone vso noč, v odeje zaviti, in strme v nebo s temnimi očmi.

Teden dni je bilo pred svetim večerom, ko sva gledala za pogrebom in je šla Mira preko ulice. Izpreletelo me je nenadoma kakor tiho sočutje.

„Nje bi ne bilo treba napisati . . . Lepa je bila nekoč!“

Ona je namršila obrvi in me je začudena pogledala.

„Kar je zapisano, je zapisano! Kakor je sojeno, je sojeno!... Ne popravljaj zapisnika!“

Z zamišljenim očesom je gledala za njo, ki je črna in upognjena stopila v vežo.

„Natanko sem jo premislila, ne sme me ukaniti! Ali si opazil: prej je vselej privzdignila krilo, ko je prestopila vežni prag; danes ni tako storila, roka je visela ob životu! — Kakor je zapisano: še teden dni, pa ji bova svetila; o mraku, sodim jaz, od pete do šeste ure . . . Glej, spet je na ulici; k nama se je napotila!“

Prišla je k nama; v soboto je bilo, teden dni pred svetim večerom.

Zdelo se mi je, da je še bolj slabotna, drobna in bleda nego poprej in da je še več plahe prošnje v njenih očeh. Tiste plahe prošnje: „Nikar ne recita, da so vse moje besede le nespametna tolažba; tudi s pogledom nikar ne pokažita, da je vse to upanje le igrača! Kar mislita v srcu, naj v srcu ostane!“

Prinesla je velik sveženj s seboj in ga je obzirno in skrbljivo razvila na mizi. V svežnju pa je bila bela, svileni, sladko šumeča obleka; položila je nanjo obedve roki, dolgi, tenki roki in naju je pogledala molče in smehljaje. Morda je občutila najino tiho misel; umeknila je pogled, sedla je na rob zofe in je položila roke na kolena.

„To je namreč moja poročna obleka . . . Sinoči jo je prinesla, pa mi je bilo nekoliko slabo . . . danes sem jo oblekla, zelo lepa je . . . in komaj se prestopim, zašumi tako prijetno . . . kakor da bi šel s prstom preko dlani . . . Pol ure sem hodila po izbi, nazadnje pa se mi je zdelo, da se peljem v vozu, in trudna sem bila . . .“

Moje dekle je stopilo k oknu; vedel sem, da se je okrenila samo zategadelj, ker ji je bilo na smeh. Ko se je vrnila, je stopila k mali mizi, kjer je pod cveticami ležal zapisnik; odprla ga je in je listala po njem počasi s tenkimi, prosojnimi prsti; tiho je trepetal smehljaj na njenih ustnicah.

„Kdaj, praviš, da bo poroka?“

Mira je gledala nanjo z nemirnimi, nezaupnimi očmi in je govorila zelo hitro.

„Takoj po praznikih, prav nič ne bova čakala . . .“

Nenadoma se je prikazala rdečica na njenih licih, Bog sam vedi odkod.

„Saj je neumno in otročje . . . ampak tako lepo je, da ni besede, ki bi vse to razodela. Pomisli: obleke sem se veselila,

vse dolgo leto sem se je veselila, bolj nego poroke same — in zdaj, ko jo imam, je nisem več vesela; včeraj je bila zlata, danes je še srebrna, jutri bo morda že cunjia . . . Zdaj se veselim prstana . . . ampak nadvse, nadvse na svetu se veselim voza in svatov; dvoje konj bo vpreženih, voznik bo imel bel šopek za klobukom in na biču, svatje bodo črno oblečeni in bodo gledali slovesno. In takrat pride on . . .“

„Stoj!“ se je okrenilo k meni moje dekle. „Njega nisva še napisala!“

Prestrašena se je ozrla Mira.

„Kako mu je ime?“ je vprašala ona in je omočila pero.

„Franc!“

„Koliko let mu je zdaj?“

„Štiriindvajset!“

„Kaj je?“

„Kovač!“

Gledala mi je srepo v obraz in je premišljevala.

„Kako bi ti sodil?“

„Nisem ga še ogledal . . . samo na ulici sem ga srečal . . .“

„Lahko bi sodil, če si ga srečal!“

Nato se je okrenila k Miri.

„Dalje pripoveduj!“

Mira je govorila napol šepetaje; težko je sopla in zdelo se mi je, da se opaljeni ustnici nikoli nista doteknili druga druge.

„Pa to ni nič, vse to ni nič — kakor lesena igrača za otroke! Take misli plešejo pred menoj le ob tistih pušnih urah, ko spati ne morem . . . saj tudi otrok zaspi, kadar ima igračo v naročju . . . Moj Bog, o moj Bog!“

Sklonila je glavo skoro do kolen, stisnila je lica v dlani in je zaihtela.

„Čemu solze?“ je reklo moje dekle s tako mrzlim glasom, da me je izpreletelo. „Čemu solze, ko je že tako vse zapisano in ne bo izbrisano nikoli!“

Mira je vzdignila glavo, njene oči so bile ob robih zakrnavele.

„Kako lepo si rekla . . . da je vse zapisano! Tudi meni se včasih tako zazdi, kakor da grem po ravni, čisto ravni, dolgi, neskončno dolgi ulici in da ni pota na nobeno drugo stran; tja pojdem, kamor drži ulica, in kadar bo konec . . .“

Ni izpregovorila; in tudi midva sva molčala, ko naju je Mira trepetaje prosila z očmi: „Recita, da ni res! Recita, da so le hude sanje, da je le otročji strah!“

Odgovorila nisva, gledala sva nanjo, kakor gleda pravičnik na grešnika, in mraz je bil v najinih srcih.

Sklenjene roke je pritisnila k prsim; če pri naju ni bilo usmiljenja, pri Bogu je bilo.

„Pa bodi, kakor je zapisano — saj pojdem do konca! Ampak predno pridem do tistega žalostnega kraja, bo še veselja veliko! Niso le puste sanje, Bog ve, da niso! Še vse bom užila, še vse bom popila, potem pa bodi, kakor je sojeno!“

Žarela so ji lica, oči so se ji svetile. Mirno je stalo moje dekle, belo roko na zapisniku; in takrat sem videl, kako je zloba vzbočila njene ustnice.

„Po praznikih, praviš, da bo poroka?“

„Po praznikih!“

„Po praznikih ne bo poroke!“

Mira je prebledela, zgenila je z ustnicami, izpregovorila ni.

„Midva imava namreč zapisnik . . . tak zapisnik, kakor ga še ni bilo na svetu! Odpri, poglej! . . . Mira . . . sedemnajstletna . . . šivilja . . . nevesta . . . obsojena za Božič . . .“

Mira je molčala, strmela v grozi kakor kanarček, stisnjen v pesti.

„Za Božič, glej! Kako bi torej bila poroka po praznikih? Nespametna si, Mira — tega lepega šumečega krila ne boš nosila ob poroki . . . drugače ga boš nosila! . . . In tudi lepo bi ne bilo, da bi naju ukanila, da bi nama kvarila zapisnik!“

Mira je vzdignila sklenjene roke.

„Ne, ne, ne! Nisem razumela, ne maram razumeti! . . . Kdo stoji za teboj in govori?“

„Odpri zapisnik, poglej! Kar je zapisano, je zapisano! Najina roka je pisala, ne najin ukaz!“

„Ne do Božiča! . . . Do Velike noči vsaj, o vsaj do pepelnice!“

„Glej, kako si razumela! Ne dneva dalj, ne ure! Ne popravljal zapisnika! . . . Čemu si bleđa, Mira? Še teden dni je pred teboj, še teden dni prelepih sanj — čemu si bleđa?“

Mira je vstala; trepetala je tako močno, da se je sveženj trikrat odvil, predno ga je zavila in prevezala.

„Ni bilo treba!“ je šepetala. „Ni bilo treba! Bog ne poslušaj tvojih besed, kakor so grešne; Bog ne glej v tvoje srce, kakor je

trdo! In če si še kdaj pogledava iz oči v oči, ne bodi sovraštva nad nama!“

Ponudila nama je roko in je gledala v tla.

„Če si še kdaj pogledamo iz oči . . . tam na koncu . . . na koncu te ravne ulice . . . pa si pogledjmo z veseljem in prijaznostjo!“

Mene je stresel mraz, ko sem ji stisnil roko, in čudno težko mi je bilo pri srcu; ampak kar je zapisano, je zapisano, kakor je sojeno, je sojeno.

Spremila sva jo do duri. Tako smo šli mimo ogledala, pogledali smo in smo prebledeli vsi trije. Vsi trije smo stali tam, vsi trije upognjeni, oči temne, vdrte, lica upala do kosti . . . vsi trije obsojeni . . .

Odpri zapisnik zdaj, omoči pero! Zakaj: kar je zapisano, je zapisano, kakor je sojeno, je sojeno . . . ne popravlaj zapisnika!

Še teden dni je do Božiča!

Sonet.

Še več ko misli v duši osameli
je zvezd na krilu mehkega neba,
visokih zvezd . . . Njih svit na cesti beli
hiti v polnoč. Do njih? Ne ve, ne zna.

Glej, ti si luč, kot luč med njih krdeli,
in jaz sem cesta, kdovekje doma,
in romam tja, kjer čistost trepeta
kot tvoja v vedrih glorijah nad čelí.

Zato ti služim v mislih dan in noč
ko sto željá mi bol ločitve žanje,
in vem: če tiho splule bi nad vrti

vse tvoje modre sanje v zvezd obroč,
tako z višin bi se čudile nanje,
kot je od lica večnih solnc do smrti.

Vladimir Levstik.

Slavna in bedna Italija.

Popotni vtiski. Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Konec.)

ko hočemo pozabiti vso to bedo pristnega napoljstva, pojdemo zvečer za kako uro se šetat na glavno shajališče elegantnega sveta, domačega in tujega, na že omenjeno obrežje (zapadni del luke) med „Sv. Lucijo“ in med Posilipom, bodisi da hodimo po širokem pločniku obmorske ceste „Carraciolo“, kjer je pristanišče le za izletniške čolne, ne za umazane trgovinske ali za hrupne pasażirske ladje, ali pa da stopimo čez ulico v ozadje pod palme sila vestno oskrbovanega mestnega parka „Villa Nazionale“ ali „Communale“ z nam že znanim akvarijem v sredi. V to okrožje si prav ne upa blizu priti kak razcapanec in očiten revež; ne vem, ali se v tem redu in tej snagi ne počutijo dobro, ali jih morda odvrčajo vestni in sami elegantni stražniki „karabinieri“. Razpostavljeni so po parku in ob njem tudi različni spomeniki, ki jih ne bom omenjal. Spominu pesnikov Vergilija in Tassa sta posvečena dva tempeljčka. Vergilij je bil tu nekje pokopan; njegov grob („tomba di Virgilio“) pa nam kažejo na pobočju Posilipovem; tam je imel res vilo in tu je tudi želel biti pokopan. Mi prikorakamo po zapadnem podaljšku mestnega parka in po nekaterih strmih stranskih ulicah, zlasti mimo umazanih kovačnic, pred tisti starorimski grob, ki ga je Petrarca baje našel še popolnoma ohranjenega, a preverjeni smo lahko, da Vergilij baš tu ni — počival. Kar je starinskega, je v Napolju vse preveč razmetano in ni misliti, da bi se prav ta grob bil v dolgi dobi 1900 let še tako dobro ohranil. Poročilo je tem manj verjetno, ker je veljal Vergilij v srednjem veku za čarovnika; Vergilij je n. pr. baje zasidral v morje otok, na katerem stoji „Castello dell'ovo“ (jajčja trdnjava), in sicer ga je pritrtil na — jajcu! Odtod ime!

Take misli so vzrok, da se izprehajamo s prav posebnimi občutki po ulici „Carraciolo“. Mimo nas po široki vozni cesti pa se vrši „korso“, najlepši v Italiji. V večernih urah, ko tu igra promenade godba do enajstih in se dreve gofi in doli v pravcati dirki vozovi vseh vrst, avtomobili, pa tudi vozički, ki jih v diru pode

iskri (kdo bi to pričakoval!) oslički, da o različnih konjskih vpregah ne govorim, ljudje pa opravljeni z evropsko eleganco in južno pestrostjo in neprisiljivošjo, in ko se v ves ta življenski hrup tajno oglašajo spomini na tisočletno preteklost tega kraja: tedaj se zavedamo, kako majhen je posamezni človek, a kako veliko je človeštvo!

Od ceste „Carraciolo“ se lahko gre proti zapadu kar naprej ob morju in nad njim, okrog griča Posilipa po lepi „novi cesti“ (Strada nuova di Posilipo). Razgled nazaj na mesto, doli na morje in okrog na vile, nasade in prhke skale po griču je tako nepopisno lep, da je to pot treba prehoditi peš in ne s cestno železnico, ki pelje ob morju do tja, kjer se svet prične znižavati. Zdaj se morska obala zavije, Napolj se zakriva, a odpira se razgled na prekrasni Pozzuolski zaliv. Tu blizu je „Sejanova jama“ in nekaj v stran ostanki vile „Pausilypon“ („Miroskrbje“), ki je dala griču sedanje ime „Posilipo“. Vilo si je bil postavil kruti rimski razkošnež in razsipnik Vedius Pollio, tisti, ki je nedaleč od svoje vile redil v svojih ribnikih žlahtne ribe z mesom svojih sužnjev! Vila je bila potem last rimskega cesarja Avgusta. Sploh so se semkaj prihajali zabavat in hladiti rimski mogotci in so si z ogromnimi stroški pripravili vsako udobnost; omenjena „Sejanova jama“ je n. pr. tunel, 900 metrov dolg, ki so ga izkopal zaradi primernejše zveze s kopališčem Puteoli (zdaj = Pozzuoli). Otočič Nisida (stari Nesis), žrelo ugaslega vulkana, ki leži kot nekak podaljšek Posilipa blizu obale, je bil last bogatega Lukula; pozneje je služil tudi zarotnikoma Kasiju in Brutu za posvetovanje o Cezarjevem umoru. — Kamor se ozremo, povsod znaki velike preteklosti, moči, krutosti in kulture! Dandanes se tod udomačuje le rafinirana kultura!

Ta obmorska stran Posilipa je najlepša. Zaradi lepega razgleda preko mesta na Vesuvij, njega podnožje in luko pa ne sme nihče zamuditi, popeti se po katerikoli ulici, najkrajše po kaki strmi s stopnicami, na vzhodno pobočje Posilipa ter po Tassovi cesti in njenih podaljških prehoditi grič. Nazaj grede se lahko usedemo na cestno železnico, da nas pelje po dolgem „Corso Vittorio Emanuele“, izpeljanem visoko gori po gričevju v ozadju mesta, daleč proti vzhodu, celo po viaduktih, zopet do prometne žile, nam že znane ulice „Toledo“ („Roma“). — Posilip je tudi podvrtan: v višini mesta pelje skozi njega premočrten predor, izkopan v letih 1882—1885, namesto krajšega starorimskega, ki ga je tudi vredno pogledati. Novi predor je dvanajst metrov visok in sorazmerno širok, razsvetljen seveda noč in dan. Zanimivo ga je pač premeriti peš,

nikakor pa ne prijetno. Cestna železnica in drugi vozovi povzročajo grmeč hrup, ki ga uho ne prenaša; neprijeten preprih nam podi prah v oči in usta in raznim nadležnejšem v tem prostoru kar ne moremo uiti. — Za promet pa je ta predor („Grotta nuova di Posilipo“), kot neposreden podaljšek ceste „di Piedigrotta“, silno važen zaradi zveze s Pozzuolsko lukco, ondodnimi kopelmi in drugimi znamenitostimi stare in svetovne slave (Avernsko in Lukrinsko jezero, Baja, Cumae, Capo Miseno), ki smo se jih deloma spomnili pri drugi priliki. Sredi predora je pripravljeno celó dvigalo, ki nas za tri solde potegne skozi zemljo na vrh Posilipa! Pameten tujec pa hrib pač rajši obleze zunaj nego znotraj. — Na grič Vomero pelje iz spodnjih delov mesta od dveh strani železnica vzpenjača („funicolare“). —

Ako še stopimo na severnem koncu mesta v lepe nasade okrog kraljeve palače na vzvišenem „Capodimonte“ in si ogle-damo spodaj ležeče mesto tudi od te strani, potem se nam bo njegova lega vtisnila v spomin pač za vse čase. Spotoma še morda stopimo v obsežne katakombe „S. Gennaro“ z istoimensko cerkvijo. Kraljeva palača na Capodimonte se seveda ne sme zamenjavati s krasno stavbo na „Piazza del Plebiscito! Sicer se tujci, kakor se razume samo ob sebi, v Napolju brigajo razmeroma malo za take bolj reprezentativne stavbe in njim sorodne ulice; borzni trg in „Corso Umberto I.“ nista nič drugega kakor katerakoli živahna ulica na Dunaju; „Piazza Municipio“ je že vse kaj drugega, ker prehaja na enem koncu v morsko obalo, na drugem pa se druží s pristnim napoljstvom v „Via Toledo“, preko katere gleda doli trdnjava na griču S. Elmo. — Sploh: pristno domače življenje, gričevje v ozadju, morje ter zopet morje in naposled kot najvažnejše: zgodovina ljudi in zemlje — to so štiri privlačne sile v Napolju.

Nasproti tem silam izgine tudi pomembnost „Narodnega muzeja“ (Museo Nazionale) v Napolju, dasi spada med najbogatejše in je v nekaterih ozirih prvi na svetu. Neprecenljivo vrednost mu namreč dajejo izkopine iz razvaljenih in podsutih mest (Pompei, Herculaneum, Stabiae, Cumae); najlepše najdbe iz Pompejev na pr. niso shranjene v malem muzeju v Pompejih samih, ampak v „Narodnem muzeju“ v Napolju. Zbirka starih stenskih slik in bronastih izdelkov je neizmerno bogata; na stotine je tu nagrmdenih spomenikov, izmed katerih bi kakemu drugemu muzeju bil dika že eden! Pa tudi iz drugih dob je mnogo zgodovinskih in umetniških predmetov; saj so v muzeju združene zbirke napoljskih kraljev iz

raznih palač s slavno Farnesijcev (iz Rima in Parme). Zato so pod eno streho n. pr. klasična Hera Farnese, mozaik Aleksandrove bitke, Tizianove slike (Papež Pavel III., Danae), Corrégiova „Madonna la Zingarella“ itd. —

Največja privlačna sila Napolja morda ni v mestu samem, ampak v njega bližnji in daljnji okolici. Prostor nam ne pripušča, da bi o vsakem priobčili vsaj splošni vtisk. Povsem nepopolna pa bi bila omemba Napolja, ako bi se ne doteknila Vesuvija in Pompejev. Ta sta sama zase znamenitosti, ki bi zahtevali posebnega članka; jaz morem tu podati le zunanji okvir svojega poseta tema krajema.

Poročila o Vesuviju so navadno polna raznih groz, nezgod, sitnosti, zaprek... Bralec rad vse verjame: roparski in tatinski ljudje, goreča lava, dim in strupeni plini, odprto žrelo, ki mi vanje lahko spodrsne — vse to preti tujcu, ki mora biti vesel, da se vrne le živ in s praznim žepom in — nepražen! — Kaj še! Več ko polovica takih poročil je vsaj dandanašnji prazno renomiranje ali pa znamenje, da si dotičnik ture ne zna urediti. Sitnosti, da, je precej in te obstoje v plačevanju raznih iz trte izvitih — taks, nevarnosti prav nikake, truda za količkaj utrjenega turista malo; potnik si pač ne sme sam obteževati svojega podjetja. — Najprej se razume samo ob sebi, da bo vsak pametni človek porabil železnico do Resine, odkoder se hodi na Vesuvij od zapadne strani, oziroma do Torre Annunciata ali do Boscoreale, če se hoče lotiti Vesuvija od juga. Kdor si do teh postaj najme izvoščka, ta si pač nalašč nakoplje romantiko dragega plačila, silnega prahu, pretresanja kosti, počasnosti in nikakega razgleda. Najbolje se je peljati s posebno obvesuvijsko železnico („circumvesuviana“), ki je izpeljana okrog cele gore; jako poceni je, vlakov gre mnogo in njen kolodvor v Napolju je nekoliko na desno od centralnega. — Staro pravilo v vesuvijskih potopisih je, da se izpod vzhodja gore jaha nanjo, s konjem ali oslom, zlasti od juga iz Boscoreale ali tudi iz „Tre case“. Niti to se dandanašnji ne priporoča; ježa je draga, nam pribije na pete sitnega gonjača, sedenja na suhem hrbtu se naveličamo, živinče stopa počasi in meša prah, zadnji konec pota pa moramo itak iti peš. — V es hrib naj obleze peš le tisti, ki gre na Vesuvij le na — izprehod; vendar čaka pešca vse polno ovir: ob suhem vremenu prah, ob mokrem blato (kajti lava se hitro stare), razgleda spodaj prav malo, ker vodijo potje vedno med gostim drevjem ter visokimi zidi in plotovi; pešec je nadalje izpostavljen vsem nadležnostim tukaj-

šnjega pohlepnega ljudstva, plačati mora celi dve liri vstopnine za neko — cesto, sicer se mora kar sredi pota vrniti itd.

Jaz sem se iz Napolja peljal z obvesuvijsko železnico (tudi cestna električna železnica pelje do sem) do Resine; nekaj minut odtod, v Pugliano, sem prestopil na Cookovo (izgovori: „Kuk“) vesuvijsko električno železnico, ki je osem kilometrov dolga, izpeljana od zapadne strani na zadnjo teraso pod glavnim stožcem gore. — Cookovi vlaki odhajajo po potrebi nekako vsake pol ure. Krasote tričetrtiurne vožnje, pač najlepše v Evropi, ni moči popisati; vlak se dviga počasi kvišku, ob večjih strminah po zobčasti progi, krasota okolice kar raste pred našimi očmi in se širi in širi proti Napolju in morju in onostran njega ter daleč po Campaniji. Naš voz, katerega stene so skoraj vse eno edino okno, nam odpira pogled na vse strani tem laglje, ker je vzvišen nad bližnjo okolico. Sicer nas pogled na bližino mika še bolj nego v daljavo. Vozimo se po vinogradih, kjer raste slavna kapljica „lacrimae Christi“, neprodorni vrtovi samega plemenitega sadja nas spremljajo na obeh straneh; smokve, debele kakor buče, vise tik ob progi . . . Vendar oko nam sili gori: kmalu nas zapuščajo vrtovi, okolica postane mrtva, po goli strjeni lavi se peljemo, različno barvani, kakor je pač stara, visoke škarpe so zgrajene na raznih mestih, da branijo proti bodočim izbruhom spodaj ležeče rajske vrtove. In — mimo observatorija — bliže prihajamo dimu, ki se vali gori proti nebu . . .

Kmalu dospemo do končiča železnice, na precej obsežni terasi s seveda le vulkanskim kamenjem. Do velikega izbruha v l. 1906. je odtod privedla tujca še železnica vzpenjača naravnost po strmini v nekaj minutah tik pod rob žrela; omenjenega leta pa je vzpenjačo lava čisto razdrila; zato je treba ta zadnji kos, dobre pol ure, premagati peš ali jež. — Res! Še nismo prav stopili iz železniškega voza, že nas obsujejo razni ponudniki: ta nam vsiljuje konja, drugi osla, tretji nosilnico, četrti — samega sebe. — Odtod je najbolje iti peš; pobočje se dviguje sicer kaj strmo čisto naravnost do vrha, a pot je izpeljana v lepih serpentinah in brez vsake nevarnosti; tuintam puhti iz kake razpoke živ ogenj še neugasle lave, a mi bi morda šli kar mimo, ko bi nam vodnik ne pokazal s prstom tja. Vodnik? Da! Naravnost — predpisano je namreč, da moramo od postaje vzeti vodnika s seboj (za 5 lir), čeprav ga ne potrebujemo prav nič, ker pota zgrešiti ni mogoče in pomoči ni treba nobene.

Taka pot se pač ne pozabi nikoli! Pihal je prav hladen veter — bilo je zjutraj — in bredel sem nekaj časa po pepelu strte lave,

potem sem stopal rajši malo ob stezi po nerazbiti lavi, a sem moral paziti, da mi ostri robovi tega pod stopinjami škrtajočega kamenja niso čisto raztrgali čevljev. Zadaj za menoj je neki rejen potnik smešno čepel na suhem kljusetu, dva nosača pa sta v nosilnico („portantina“) polagala nekaj, menda ženskega, kolikor je bilo mogoče spoznati iz ne vem koliko metrov pajčolana, ki je vihral okoli tiste žive kope. Zrak je bil čist, včasih pa je prinesel veter žveplen dim, razgled me ni mikal — le hitro naprej! — Tik pod žrelom stojim, pot pelje zelo strmo kar naravnost do roba. „Naprej!“ Toda glej italijanske umnosti! Dosedanji vsiljeni vodnik ima privilegij le do te točke! In tik pred koncem je treba plačati — zopet takso, poltretjo liro, da me spremi vodnik še tistih par korakov. Zdaj sem tudi spoznal, zakaj je ta zadnji del pota izpeljan kar naravnost kvišku, ko bi vendar bilo prav lahko z dvema serpentinama mu vzeti vso strmino. Nalašč namreč hočejo ostrašiti tujca s hudim potom, da bi si (za 2 liri) vzel tu pomočnika! Tu je namreč tisti slavni prostor, kjer potnika z vrvjo vlečejo kvišku! Ko kaj takega čitamo v grozečih spisih, nam vstajajo lasje, ko pa stojimo na licu mesta, se nam zdi vsa procedura silno smešna in prav nepotrebna! Smejati sem se moral, ko sem videl, kako je tak vodnik zadrnil jermen okoli nekega tujca in ga vlekel naprej, drugi „vodnik“ pa je na ta živi tovor pritiskal še od zadaj. Jaz in moj tovariš spremeljvalec pa sva se zaletela na vrh, na veliko jezo raznih pomočnikov, ki so naju bili strašili, da sama sploh ne uspeva!

In stal sem ob žrelu! Gledal sem doli v globočino, odkoder sunkoma prhata dim in para, se premetava plamteče kamenje, bobni grgrajoče grmenje. Kadar je veter pobrisal dim, sem videl na ono stran žrela: človek je tam videti kakor majhna živalica! Strašna širina in globina! Ob robu vede steza, neopasna, da smo le kolikaj previdni. Od zadnjega izbruha se je žrelo razširilo, vrh pa znižal za blizu 100 *m*, tako da Vesuvij zdaj ni več 1300 *m* visok.

Gori na vrhu se toči v kolibici pristno „domače“ vino; poskusil sem „lacrimae Christi“, stoječ ob žrelu in obrnjen doli proti morju! Zlatorumena, sladka, težka kapljica, premočna za te vroče kraje, a vendar v soglasju ž njimi! —

Zdaj pa doli! Odločil sem se, da se ne vrnem po istem potu, ampak da jo uberem po južnem pobočju naravnost v Pompeje. Pogled navzdol na to stran je bil precej grozeč: vsa gora, kolikor je je, torej kakih 1200 *m*, se, kakor že vemo, v skoraj nepretrgani strmini spušča doli v obmorsko ravnino. Navpičnih sten sicer ni, a

če mi izpodleti, se bom kotalil ne vem kam. Saj je vse to pobočje jedva leto prej ogladila lava, ki se je valila zlasti na to stran in je uničila vse nasade ter se ustavila šele tik pred naselbino Boscotrecase, podrši nad sto hiš; dva široka toka sta se ulila tu sem in se nagrmadila mestoma 11 metrov visoko. — Najhujši izbruh je bil 7. aprila (1906); pepel je pokril celo v Napolju ulice in hiše po 5 cm visoko, v krajih ob Vesuviju pa tudi po 5 metrov visoko; kaj čuda, da so se pod tako težo podirala poslopja in da je v cerkvi v S. Giuseppe, na vzhodnem vznožju Vesuvija, bilo podsutih nad 100 ljudi. — Mikalo me je, drsati se po tej sveži lavi (na tej strani ni železnice); dal sem se pogovoriti vodniku in nekemu potniku, ki se je vračal s Kitajskega v Bremen, in brez odloga smo smuknili navzdol. Prasketali smo po ostrih strjeni lavi, smučali po vročem pepelu strmih drč, kakor bi šlo za stavo! Planinska kri mi je zavrela v tej vročini in prehitro, prej ko v eni uri smo bili spodaj, v žalostni puščavi! Ped visoke trte in male kaktuse so pričeli nasajati v pušči tega še pred enim letom bogatega kraja.

Postali smo spodaj v prvi gostilni, kjer smo dobili zopet tistega dragocenega vina in dobrega prekajenega mesa in — pa le proti plačilu — vode, da smo se umili. Kajti v dostojen list ne spada popis, v kakem stanju smo dovršili to drsalno turo po lavi, pepelu in v vulkanski popoldanski vročini! Nekaj sitnosti je še bilo z vodnikom, ki je, nadejajoč se velike napitnine, prav po nepotrebem spremljal naše korake še spodaj po široki cesti, dasi je bil že odslovljen. Mož je pač skrbel za svoj ljubi, vroči kruhek! — —

Tod okrog so me obdajali živi sledovi sveže moči Vesuvijeve; po preteku dobre četrte ure pa sem stal v mestu, kakor je bilo pred skoraj 2000 leti, v izkopanih Pompejih. Hodil sem po ulicah, koder so se do 24. avgusta leta 79. po Kr. mirno srečavali meščani, stopajoč ob hišah po pločniku, zelo vzvišenem nad voziščem. Po tem so drdrali vozovi s tistimi visokimi kolesi in kratko osjo, kakor jih vidimo še dandanes v Kampaniji; ulice so bile vse tlakane s kamenitimi ploščami in tir je v nje globoko zarezan. Omenjenega dne je prišla katastrofa! Večina prebivalstva — vseh je bilo kakih 25.000 — je pobegnila in odnesla imetje, kolikor ga je mogla; na stotine pa jih je bilo zasačenih. — In pepel je zakrival mesto, strehe so bile podrte, višje zidovje je molelo v zrak. Tekom poznejših let in stoletij so sosedje izkopali, kar so dosegli in kar se jim je zdelo kaj vredno, potem je izginjal spomin na mesto. Kralj Karel III. je leta 1748. pričel nekaj izkopavati, a sistemno se je lotil odkri-

vanja mesta šele Fiorelli l. 1860. Zdaj so odkrili važnejši del mesta s toliko popolnostjo, da nam nudijo sliko o onem starem življenju, kakor je ne dobimo nikjer drugje na svetu. Ulica se vrsti za ulico, ob obeh straneh še stojе hiša ob hiši. Zasebna poslopja so proti ulici precej enostavna, ker se je domače življenje Rimljana razvijalo, kakor zdaj še pri orientalih, le v ozadju hiše; ta sestoji zato iz več delov, ki si slede drug za drugim tja do vrta. Hiše so bile večinoma pritlične, pri dvo- in tronadstropnih so gorenja nadstropja vsa podrta; le pri eni hiši se je posrečilo vse ohraniti. — Zelo dobro ohranjene pa so mnoge pritliške obokane sobe, posebno kopeli, z živobarvnimi, včasih precej frivolnimi slikami; mnogo so jih pač odnesli v muzej v Napolju. Ohranjene so seveda tudi najrazličnejše hišne priprave (kuhinje, vodovodi itd.) ter oprave; sploh si ni težko slikati vsega življenja v tem provincijalnem, vobče premožnem mestu, tem laglje, ker kmalu spoznamo, da so bili ti stari prebivalci v svojem življenju in bivanju vendar zelo podobni nam in zlasti prav tako krvavi za kožo kakor mi. — V podrobnosti se mi je nemogoče spuščati, saj so obširni opisi predmetov lahko pristopni pravim interesentom, starinoslovcem. —

Pošteno truden in lačen sem bil, ko sem zvečer moral zapustiti to od mrtvih vstalo mesto; zvečer se namreč zapro vsi vhodi in mesto zopet omrtvi . . .

Z vesuvijsko železnico sem se vrnil v Napolj. Morska sapa me je posvežila in vtiskov mi je toliko vršalo po glavi, da se ni hotel pojaviti zaspanec. Izprehajal sem se po „Galleria Umberto I.“, že prej omenjeni, nekaki pokriti ulici z lepimi prodajalnami in raznimi zabavišči. Takoj ob vходу (nasproti „Karlovemu gledišču“) se toči izborno monakovsko pivo; od tam me zagleda moj kitajski znanec z Vesuvija. Potegnil me je k sebi in mi je pripovedoval to in ono s svojega bivanja v daljni Aziji; med tem pa je igrala v bližnji kavarni naše galerije godba prav izbrane komade; sivolas starček je temperamentno dirigiral, a na kontrabas je igrala — dama, edina v sicer moškem orkestru!

Ko se je ura bližala polnoči, sem se poslovil od svojega znanca za vselej. On se je nameraval zjutraj vkrcati za vožnjo proti Gibraltarju, jaz pa sem se že vračal proti domu, namreč v — Rim!

Najžalostnejša noč.

Spisal Ksaver Meško.

veta noč, blažena noč . . .

Ves obilni, kipeči svoj blagoslov razliva nebo to noč, milostno kakor nobeno noč v vsem dolgem letu ne čez zemljo, v grehih vzdihujočo. Radodarno kakor nikoli vse leto ne trosi to noč neskončno svoje bogastvo po revnem svetu. Nebeško prelest vliva v srca, drhteča v čudesnem nemiru in v sladkoopojni sreči, v kakršni nikdar v vsem letu, ob poročnem dnevi morda komaj.

Kdo jo je opisal, kdo jo je naslikal kdaj vredno vso to prelest? Kdo ga je izpel kdaj primerno, docela, do zadnje globočine ves neizmerni blagoslov svetonočni? Kdo na vsem širnem svetu jim je pogledal kdaj do dna z umrljivimi svojimi očmi, s srcem, smrti določenim, nebeškim tem skrivnostim, čudovitejšim, nego so skrivnosti knjige apokaliptične s sedmerimi pečati zapečatenene, zakrite in skrite očem in srcem, v velikem, božjem hrepenenju in tesnem pričakovanju drhtečim, kdaj da se odpre knjiga in se razgrnejo pred začudeno dušo neumrljive, nikoli še slišane, nikdar in nikjer še gledane tajnosti knjige . . .

O čuda svetonočna, o blagoslov božični! — Kamor stopi noga, glej, grehu odkleta, posvečena zemlja! Kamor se ozre strmeče oko, v bližino in v daljino, glej, blagoslovljen svet! Kakor visoko se dviga pobožno, v sladkosti moleče srce, glej, s svetlostjo oškropljeno, ne, obilno oblito, s svetostjo preplavljeno nebo! Kakor daleč, kakor globoko, kakor visoko plava v veličastne vizije zatopljen, s sladkostjo napolnjen, v nemiru drhteča duša, glej, vsepovsodi mehka, ljubeča roka, iztegajoča se ji naproti, mehkejša nego roka sladke, v prvi ljubezni drhteče sedemnajstletne ljubice, bolj ljubeča nego roka materina . . . O blagoslov božični, o čuda svetonočna!

Pobožno in mehko, vabeče in tolažeče kakor vse leto ne zveni pesem božičnih zvonov v tiho, sanjavo sveto noč. In bolj voljno, z večjo ljubeznijo in z večjim hrepenenjem nego kdaj v letu prisluhnejo stotera, od svetonočnega blagoslova in od svetonočnih čudes razvneti in omehčana srca. In sledijo klicu, mehkeemu in

sladkemu, kakor je klic materin. Oživijo vsa pota, vse gazi se napolnijo s temnimi postavami, hitečimi v sladki omami k istemu cilju.

Stopim v cerkev.

Glej, kakor vse leto ob nobenem dnevi sevajo oči otrok pred oltarjem. Kakor ob največjem drugem prazniku ne, jim rde lica od srčne radosti in sladke, mameče blaženosti. Vso cerkev polni svečan mir. A ob vsi ti veličastni svečanosti mi čuti srce, in menda čuti isto vsako drugo srce, nemir, ki plava od tabernaklja do velikih vrat, tajnosten in čaroben, kakršen ne polni cerkve ob nobeni drugi slavnosti in slovesnosti, nepopisljiv, nepojmljiv skoro.

Stopim pred oltar s srcem čudesno drhtečim, kakor ne vse dolgo leto ob nobeni drugi uri. Ali je radost, ki ga vnema, ki ga širi in stiska, čista, neskajljena, nebeška, angelska in božja radost? Mogoče, da je obilna mera radosti božične v srcu. A več, glej, je boli v njem!

Ker v duhu sem vso to noč v domovini. Zakaj veliko in močno je hrepenenje srca po domovini to noč, tako močno in pekoče kakor ob nobenem drugem dnevi, v nobeni drugi noči. Gledam v duhu domačo vas, očetovo hišo, rodno sobo: luč na mizi, v kotu jaslice, ob mizi in ob peči domače, vse svetonočno radostne. Tudi rajna mati je še med njimi. Radostna je tudi ona. Čuj, nekoliko razburjena ji je govorica od svetonočnega nemira, a vendar mehka, mehkejša še nego sicer. Vlažno, a srečno ji seva oko. Morda misli na sina: Zre ga v duhu samevajočega v tih sobici, ko se pripravlja, da stopi v ti najbolj blaženi, najbogateje blagoslovljeni noči pred oltar Gospodov in se spominja tam tudi nje, nje pred vsemi drugimi. Daleč je do sina, a vendar je radosti polna misel nanj . . . O mati! Eno veliko prevaro sem zagrešil zoper tebe, ki je obenem velika laž mojega življenja: da sem te pustil živeti vsa leta v mislih in prepričanju, kako sem srečen — srečen v tujini, srečen sam v življenju! In umreti sem te pustil v ti prevari! Velika je bila ta laž in mnogo premagovanja in gorja je zahtevala od mene. A ne morem je obžalovati iz srca; ker vem: Brez nje bi umirala še teže . . .

In glas domačih zvonov sliši drhteče srce sem v tujino. In gledam v duhu, kako se gibljejo po dolinah in po brdih, med vinogradi, spečimi pod tanko sneženo plastjo in drhtečimi pod blagoslovom svetonočnim, pod blagoslovom Njega, ki je posvetil vinsko trto in njen sad in njene solze z najvišjim blagoslovom v drugi, žalostni in prebridki noči — kako se gibljejo vsepovsodi svetilnice in baklje iz smolencev, kakor smo jih nosili, ko sem stopal še tudi

jaz deček in vesel dijak po posvečenih onih krajih k službi sveto-nočni. Škriplje po potih sneg. Hudo je mrzlo, kakor malokdaj v onih solnčnih, srečnih krajih. A koraki vseh so tako lahni in prožni nocoj. Vsi hite, še starci in starke, od tihega, ogrevajočega hrepenenja gnani. In govornica vseh je nežna, vseh glasovi so topli, ker so topla vseh srca, ker polni vsa v obilni meri svetost svetonočna, blagoslov božični . . .

Drhti po cerkvi pesem, kipeča iz srca, po domovini, po prijaznih obrazih, po ljubečih srcih hrepenečega. A ob kipeči pesmi svetonožni plaka na skrivnem duša v bridkosti in v žgoči zavesti samote in zapuščenosti, ki je žalostni njen delež do smrti . . .

Umolknje pesem, utihnejo orgle. Nagloma se prazni cerkev. Sveča za svečo ugasuje na oltarjih, žalostna tišina zavлада v velikem mračnem hramu božjem. Le nekaj ženic še moli pred oltarji in pred jaslicami in vzdihuje pridušeno med molitvijo. Ali leži teža in breme v tej sladkosti in blagoslova polni noči tudi na njih mislih, tudi na njih srcih? Ali pa so tako prepolne sreče in radosti njih duše, da omagujejo pod velikostjo in sladkostjo sreče?

Povsem se je izpraznila cerkev. Pojdem tudi jaz.

Prazno je tudi pokopališče; vse je odhitelo domov ali v gorke sobe k sosedom ob cerkvi, da počakajo tam zornice.

Le ena sama visoka, močna postava stoji, glej, ob stebru lope pred velikimi vrati, mirna, kakor iz kamena izklesana, in slrmi v tiho, tajno noč, mrzlo, a pravljlično bajno, da se čudijo še zvezde, ki gore na jasnem azurnem svodu nebesnem, svetlo kakor v nobeni drugi noči ne, in drhtijo nemirno v velikem strmenju.

„Ali ste vi, Joza?“

Zdrzne se nalahko in se okrene malo proti meni, a ne reče ničesar. Slovak je Joza, piskrovezec. Stanuje v naši vasi. Vidiva se šestokrat. In vsakokrat mi ve povedati čudovito mnogo o svetu in o življenju, dasi je primeroma še mlad, okoli trideset. Največ ve povedati o svoji domovini, najrajši govori o nji in najlepše.

„O čem razmišljate, Joza?“

Privzdignil je glavo in me je pogledal začudeno, kakor bi ne mogel umeti, kako da ga vprašam kaj takega.

„O domovini!“

Vsa bol, pekoča kakor pač vse leto ne, vse veliko hrepenenje, mogočno kakor v nobeni drugi uri, v nobeni drugi noči vse leto ne, je zvenelo iz te edine besedice.

„O domovini . . . Tako težko mi je nocojšnjo noč, gospod.
V tujini! In tako sam!“

Povesil je glavo na prsi. Vzdihnil je pridušeno; močno telo
mu je nalahko vzdrhtelo, kakor bi ga bilo zelo zazebló ali kakor
bi bil dušil s silo jok.

Resnično, svetonočno delo bi bilo, tolažiti ga. A nisem mogel.
Sklonil sem glavo tudi jaz. Ker tudi vse moje gorje, ki ga čutim
nocoj kakor vse leto ob nobenem dnevi, v nobeni noči ne tako
bridko in pekoče, ima vir in konec v tem dvojem: V tujini in
— sam . . .

V tujini in sam v ti blagoslovljeni, najčudovitejši noči . . . o
sveta noč, prežalostna noč . . .

Sonet.

Čigava Indija? Čigav Bagdad?
Kdo strelja naj, obeša v Teherani?
Kdo nadzoruj moritve po Balkani?
Kam z zlatim ključem carigrajskih vrat?

Razpregel zemljevid je diplomat:
tovorov polni, glej, vsi oceani,
zakladov nakopičenih pristani —
Komu zemljé in morja blagodat?

I jaz razganem pred seboj papirje:
glej — rodna zemlja, naša draga prst!
Ko drugi se borijo za vsemirje,

boš rod, ki bivaš tod, boš v duši čvrst?
O, kaj bo z vami, vi mejniki štirje,
Celovec, Maribor, Gorica, Trst?

7./VI. 1908.

Oton Zupančič.

Iz starih zapiskov.

Podlimbarski.

(Konec.)

tej stiski je Kokić mislil, ugibal, kako bi si pomogel. Domislil se je, kako gre kadiji v slast na raznju pečeno jagnje. Vzel je torej pod vsako pazduho rejeno jagnje, in hajdi h kadiji potožit mu svoje gorje. Kadija je zbral svoje misli, katerih polovica se je zavrtila okoli pečenih jagnjet, druga polovica po okoli Kokićevega gorja, in poslušal je tožnika resnega obraza in z odkritosrčnim obžalovanjem. Drugo jutro je vtaknil kadija zlati križec za zasluge v žep — ta križec si je šele v konaku v veži pripel na prsi — in se je napotil zarad Kokićeve stvari k predstojniku Pruprutkijeviču, k modremu in pametnemu človeku, ki Boga pozna in je poleg tega tudi prava majka bosenska. Ko je kadija vstopil, je vstal Pruprutkijevič od dela, vtaknil pero za uho, roke v žep, kjer je porožljajal s ključi, naredil je najmodrejši, to je, najtemnejši obraz, potopil oči in pazljivo je poslušal. Ko je vse slišal, je dejal globoko zamišljeno, politično in pomenljivo: „Hm!“ — ter odpravil kadijo, sam pa je hitel k Mojšlju popit po poljskem običaju pred dopoldansko južino dve čašici žganja, da bi na tej podlagi laže in bolje prebavil južino in se pokrepčal po naporni službi.

Tisto dopoldne je šla Kokićeva bula zahaljena čez trg k sorodnici. In prigodilo se je, da je po čaršiji gori prikolovratil pijan vojak, ki se je slučajno zakasnil v nekem zloglasnem zavodu. Po nesreči je mladi junak, ko je urno zavil okoli džamije, opotekajoč se nenadoma in nehote zadel tako silno ob Kokićevo bulo, da se je v svoji nerodni obleki zvalila na zemljo in, čeprav ji ni bilo zla, bolešno javnila: „Joj meni, mila majko, pomozite, ubio me Švaba!“ Ta klik je razsrdil vojaka; zasukal se je na petah, pomaknil kapo na tilnik, pa je prokletel javno in naglas bulo, Muhameda, njegov zakon in njegovo brado. Ali da vidiš, kako so skočili Turki na „noge lagane“! Iz džamije, iz sosednjih prodajalnic in hiš so vreli starci, možje in mladeniči na trg pred džamijo. Gibanje je bilo, vrvenje in hitenje kakor na mravljišču, kadar je kdo raz-

brska. Glas, da je proklel švabski asker pred džamijo vse, kar je Turku drago in sveto, se je raznesel po bliskovo po turških ulicah in od vseh strani je pritisnil narod na trg. Tam je stalo na stotine ljudi, ki so se uredili ali po starosti, ali po sorodstvu, ali po roko-delstvu v večje ali manjše gruče. Pred vhodom v džamijo je stalo krdelo sivih Turkov, vplivnih pri narodu. Samo v tej gruči se je vnel živahen in vendar ne razdražen pogovor, vse drugo je molčalo, bliskalo z očmi in pričakovalo nekaj posebnega in nenavadnega.

Gospod Pruprutkijevič je držal baš drugo čašico dopoldanskega žganja med prsti, ko je zdajci kakor v povesti o Jobu planil v sobo Mojšelj in precej za njim gospod Lapar, oba bleda in prepadla. S pretrganimi besedami in v nedokončanih stavkih sta mu povedala o stvareh, ki se gode v mestu. Gospod Pruprutkijevič je ostrmel, čašica mu je zdrknila izmed prstov na tla. Zasmrčal je skozi nos in temno je pogledal na svojega pristava. „No... no... saj sem dejal... sedaj pa zaslišiš kaj o svoji svinjereji! Ti... ti...“ hotel je zabrusiti: mulec, pa ni, ampak mirno je rekel: „Ti, ti... kapaciteta v kulturnih delih!“ Poljska vljudnost. Vsi trije so na vrat na nos hiteli iz sobe. Uradnika sta bežala na čaršijo.

Tukaj se je vcarila v narod ona tihota, ki se pred hudo uro tako udušljivo in težko uleže na človeško srce. Vse, kar je prodiralo v to tihoto: tlesk zapirajočih se vrat, drdranje židovskih vozičkov, ki so jadrno bežali za vojaški ostrog, kjer se je zbirala boječa, težkovedna „madjarska kolonija“, njej na čelu sokol Mojšelj, naposled — glas trobent in bobnov, glasni zapovedni klikli, žvenketanje orožja, topot huzarskega oddelka, skokoma hitečega iz ostroga na odmenjeno mu mesto, pojavljanje višnjevih kap in svetlih bajonetov po vseh ulicah, vse to je javno pričalo, da je razburjenost v mestu velika.

Uradnika sta se pridružila orožniškemu častniku, ki je dajal potrebne ukaze svoji četi. Gospod Pruprutkijevič se je posvetoval s častnikom, kako v red spraviti narod, predno izpregovori vojaštvo odločilno besedo; rad bi bil pokazal, kako vpliva sama njegova beseda na ljudstvo in da ume sam s pomočjo orožnikov ukrotiti razburjene duhove. Še kakšen red bi si dobil za takšno patriotsko delo. Stopil je torej trdo in odločno nekaj korakov naprej proti gruči sivih Turkov in glasovito vprašal, čemu se je ljudstvo tukaj zbralo. „Ali še ne poznate naših zakonov“, je dejal z mehkim poljskim naglasom in umiljeno, kakor bi govoril iz izpovednice, „zakonov, ki ne dopuščajo nikakega nereda? Ali ste nam tako hvaležni

za omiko in napredek, ki ju prejimate od nas? Mi vam gradimo ceste . . .“

„Hvala tebi za ceste, gospodar“ se je oglasil Turek, sedeč na kamenu ob džamiji, „mi cest ne potrebujemo, nismo vozniki; mi vse, kar imamo, lahko prenesemo na konjih. Ceste so za vaše askere in žide.“

„Zemaljska vlada je dvignila in izboljšala poljedelstvo in živinorejo“, je nadaljeval nekoliko zbegani predstojnik.

„Znamo, da je dvignila, hvala za vaše poljedelsko društvo z globami! Živ i zdrav bio, ti i car čestiti!“ je odgovoril kakor sam zase Turek na kamenu ter si sesukal cigareto.

„Živila zemaljska vlada i njeni žandari!“ je zavpil nekdo v dnu zadaj.

Gospod Lapar se je nepotrpežljivo mel za predstojnikom. Videč, da ne teče kri, se je ohrabril: ni mogel strpeti, da bi tudi on ne pripomogel kaj, da se narod pomiri. Skočil je k Turku, ki je nepozvan tako hladnokrvno odgovarjal, ter ga vprašal: „Kdo je pa tebe, hadžija, najel, da tako drzno odgovarjaš gospodu predstojniku? Ali ne veš, da čaka smrt podpihovalcev in upornikov?“

„Bog je dal, Bog je namenil! Smrti se mi ne bojimo“, je odgovoril Turčin. „Mi nimamo ni handžarjev ni pušk, toda pobiti hočemo vsakega, kdor se drzne onečastiti naše žene in našo vero!“

V gospodu Laparju je zloba privrela do vrha. „A . . . tako . . . tako!“ je kričal, „dobro, da sem te spoznal!“ Ozrl se je po orožnikih. Častnik je stal že poleg njega s petorico svojih mož, katerih eden je s puško sunil Turčina v koleno, češ, naj vstane, da ga vklenejo. Po gručah je šel lahek šepet, oči so ognjeviteje zablisnile.

V tem trenutku se je pokazal izza ogla star general na vrancu. Za njim je prijezdilo nekaj častnikov. Vse se je obrnilo proti generalu, vse se mu je umaknilo v stran, celo orožniki so pustili prezgovornega Turčina. Ta general je bil ljudomil, priljubljen in moder človek — redka prikazen med dostojanstveniki tega sveta. Rodom je bil graničar, ki je do nitke poznal Bošnjake. Že 1848. l. je stal v bitkah pred madjarskimi vstajniki, potem je služil na Laškem, kjer je dovolj spoznal uporne ljudi in kako ž njim ravnati, pozneje se je bil v Bosni. Njegovo dostojanstvo, siva starost in bogate izkušnje so mu podelile prevago nad drugimi ljudmi, poleg tega pa je poznal človeka in človeško družbo skozinskozi.

General je jezdiel kakor mimogrede, pred džamijo pa je hipoma ustavil konja ter se obrnil k tolпам. Nikakega nemira ni razode-

valo njegovo črnikasto lice, pač pa se je svetil na njem ironičen smehljaj, ki je pomirjevalno vplival na zbor ljudi.

„Že zopet vrag ni vedel, kako bi dovršil svoj posel, in poslal je babo“, je začel general v gladki srbščini z vzvišenim glasom. „In vi ste šli v nastavljeno past in se podali njegovi lokavosti. Ujel vas je v svojo vrečo in meni je treba samo zadržniti, in gorje vašim ženam in otrokom! Namlel in zamesil vam je, a kruha ne bo dobrega. Kaj hočete tukaj?“

„Ako Boga poznaš . . . bodi naša majka . . . brani nas nasilstva!“ je izpregovoril sivobradi hadžija v rumenih sandalah v imenu zbranega ljudstva.

„Kakšnega nasilstva? Kar človek stori v pijanstvu, to še ni premišljeno nasilstvo. Vojaka, ki je razžalil vašo vero, sem strogo kaznoval. Vsak mi bo dajal odgovor za samolastno ravnanje!“

„Tudi drugi nas stiskajo, gospodar!“

„Kako?“

„Naganjajo nam nečisto žival v naše vrte in hiše. V lastnih hišah že nismo gospodarji.“

General se je za hip zamislil.

Gospod Pruprutkijevič je pokimal z glavo, njegovo kalno, nedoločno oko se je vsadilo na ubogega Laparja in odtrgal se je v njem zamolkel glas: „Hm!“

„Tu na tem mestu se ne obravnavajo take razprave“, je poučeval general. „Znano vam je, kje iskati pravice, če se vam godi krivica. V našem carstvu je mogoče po zakoniti poti priti do pravice, pri nas že od nekdanj velja prislovica, da je pravica steber vsakega carstva.“

„Dovoli, gospodar, da nas gre šestorica se pritožiti v Sarajevo k zemaljski vladi, druga šestorica pa v Beč k carju čestitemu!“ je povzel besedo turški govornik.

„Poslanstev tu ni potreba: v Sarajevu in Beču veljajo baš tisti zakoni kakor tukaj v našem mestu; tudi tu se sodi v imenu carja čestitega. Oni, ki vas stiska, kakor pravite, ne bo ušel zasluženi kazni, ker človeška družba in Bog držita vsakega posameznika v svojih silnih rokah.“

„Dovoli torej, majka naša, da napišemo in vložimo pritožbo!“

„Napišite, kolikor in kar hočete“, je dejal general že nejevoljen ter mahnil z roko. „Sedaj se pa vrni vsak k svoji rodbini, ker vojska ima ukaz streljati, ako bi se ne povrnili mir in red v mesto. Ne mislite dalje na nemogoče stvari! Poglejte okoli sebe: po vseh

ulicah, na vseh ogljih, na vseh brdih stoji carsko vojaštvo in spomnite se bosenske prislovice, ki pravi, da ni mogoče orati po gozdu!“

To reki, je general izpodbodel konja in odjahal. Od vseh strani se mu je priklanjal narod; hadžija je vzkliknil za njim: „Živio gospodar, živa ti sreča!“ In ljudje, ki so bili poprej pripravljani hladnokrvno in slepo žrtvovati življenje, so se spogledali, vsakemu se je zdelo, da bere na mračnem obrazu svojega tovariša vprašanje: Čemu še stojimo na tem nevarnem mestu? Predno je poteklo pol ure, je bil trg pred džamijo prazen, prodajalnice so se odpirale, židovski vozički z Mojšljem na čelu so ropotali po vegastem tlaku nazaj v mesto. Mirna, kratka beseda sivega, izkušenega moža je izpodmila razburjenosti tla in preprečila krvoprelitje. Oni general je bil popularen pri Bošnjakih. Njegova soba je bila vsakemu odprta in mnogo so hodili veljaki k njemu v posete. Ko pa je šel leto pozneje v pokoj, ni dobil običajnih odlikovanj vrli mož.

Drugi dan so Turki vložili v konaku pritožbo. V njej so popisali vse globe, kar so jih kdaj plačali ali na dolgu ostali, vse naprave in novote, ki so jih želeli odpravljeni. Pokazalo se je, da je pričina nekaterih teženj gospod Lapar. Listina je šla počasno po pravilih kancelijske manipulacije pod različnimi številkami po različnih rokah. Zaradi nje se je napotil gospod Pruprutkijevič v Sarajevo, kjer se je po pisarnah priklanjal od Poncija do Pilata, dokler ni naposled pritožba onemogla obležala v predalu visokega uradnika ter v Bogu zaspala. Vendar je modra oblast ukrenila dvigniti gospoda Laparja z gorkega sedeža in ga prestaviti v kršno Hercegovino. Tako sem zopet izgubil starega znanca. —

Kmalu zatem sem dokončal svoja opravila v mestu ob Drini. Pisal sem po Mitra in njegovega konja. Teden pozneje je stal Mitre pred mojim stanovanjem in nepremično je zrl v moja okna, dokler nisem prišel k njemu na ulice. Precej sem pogrešil kobilo šaro. Zvedel sem, da je izdihnila življenje sredi sočne detelje kakor pohotni kralj sredi razkošne gostije. „Prav se ji je zgodilo, če je tako nespametna, da crkne sredi detelje“, je rekel Mitre. Namesto nje je pripeljal belca, katerega mi je predstavil, tresoč ga za šop redke grive, z besedami: „Star je, toda čvrst kakor zrno — pravi kremen!“ Rebra tega kremena so bila že od daleč vidna in podobna lesenim obročem, vijočim se okoli soda. Bogme — ne pogledam rad na belega konja! On me vselej spomni starih bojevitih Germanov, ki so po božje slavili belce umrlih junakov in jih gójili v posebnih gajih. Kadar gledam na belega konja, vselej se mi zdi, da vidim pred

sabo kos tiste dežele, iz katere so se rodili Slovanom tako neprijazni sosedi. Vsekakor pa to ni drugega kakor gola prevara prežive obrazotvornosti. V tem, ko sem od vseh straši ogledoval belca in se čudil njegovi mršavosti, je Mitre odpenjal prazne torbe, mi tožil o boleznih, ki mu še veninven sedi v želodcu, in obupno je proklinjal hajduka, ki mu je, spečemu preteklo noč v hanu, ukradel izpod glave ne samo vse brašno, ampak tudi tri groše in ves duhan, vreden štiri krajcarje. Pomislil sem nekaj in potem sem potolažil siromaka.

Drugo jutro sva se napotila z vsakojakim brašnom obilo preskrbljena na obratno pot.

I g r a.

Nervozni so kralji: Taroki
prežijo na nje iz zasede,
kraljice trepečejo blede,
kavali se zvrčajo v skoki —
glej, jezdec in konj sta na tleh.
Udati se? — Pladost je greh.
Križ, goni nevernike, goni!
Zaplotniki! — Beži, Pagat!
Dama je . . . Fej, Mond-renegat!
Hip zadnji se Škisu pokloni . . .
Kjer Šteselj je čet komandur,
tam je izgubljen Port-Artur . . .

21. VIII. 1908.

Oton Zupančič.

Vesoljstva utrinek.

Jaz nosim v duši tiho žalost,
na ustnih svojih smeh grenak;
mladost je moja kakor solnce,
ki sije medlo skozi mrak.

Jaz sam — utrinek le vesoljstva . . .

V tolažbo mi je ta zavest:
ker sam v vesoljstvu sem neznatni,
neznatna moja je boleost.

Rusmir.

Iz dolgega časa.

Spisal dr. Ivo Šorli.

(Konec.)

ravzaprav me je vendar sram, če se spomnim... Ne zato, ker se je zgodilo vse to: izpolnilo mi je dve leti mojega življenja; in vredno je, da se do konca hvaležno spominjamo vsega, kar je človeku napolnilo tudi le en hip. Toda način, kako sem se takrat vedel, mi kaže, kako popolnoma sem bil postal že — Zakrižan . . .

To pa je bilo tako: Juri ni hotel odnehati več od svojih pravic, sem rekel. Seveda bi bilo treba pred vsem, da bi mu bila Tončka sama povedala, ali ga mara ali ne, oziroma naravnost, da ga ne mara. Toda Tončka je menila naenkrat, naj bi bil storil to jaz . . . Kadar pride zopet k njej v kuhinjo, naj bi stopil jaz ven in mu povedal, da je moja in da je ne dam nobenemu drugemu, torej tudi njemu, Jurju, ne.

Seveda se mi je zezdela stvar vnovič nekóliko prebedasta in za hip sem se resno pomišljal, ali bi ali ne. Celó prigoval sem ji, naj sama pomisli, kaj bi to pomenilo, če stopim jaz sam kar tja ven pred vso faro in jo proglasim javno za svojo . . . svojo . . . res ne vem, kako bi rekel . . . Mislil sem že, da me zapraša vsaj zdaj, kaj mislim ž njo . . . Zakaj tako omejena Tončka pri zdravi pameti ni bila, da bi ne bila spoznala, kake odločilne važnosti morda za vse njeno življenje je bil ta trenotek. Toda ubogo dekle ni bilo več pri čisti pameti . . . Samo ljubilo je, samo čutilo je in ni mislilo ničesar več . . .

In jaz tudi ne. Saj drugače mi vendar ne bi bila tako zavrela kri, ko sem ga še isti večer zaslišal naenkrat zunaj surovo kričati nad njo, in ne bi se bil potem zakadil s tako besnostjo vanj, da je obstal z odprtimi ustí pred menoj.

To se pravi: nekaj časa je bil pač presenečen in celo preplašen, toda potem me je gledal popolnoma mirno; in ko sem nehal, me je zaprašal z neverjetno impertinenco, kako da se mešam v tuje zadeve, ki mi niso čisto nič mar . . . Tako je prišla zdaj vrsta name, da nisem vedel, kaj bi mu odgovoril . . . Nehote sem

pogledal Tončko, da bi našel pri njej svet, kaj naj rečem in ali naj res z eno besedo povem vse . . . In glej, v resnici je stala tam, ponosno zavržena, na boj pripravljena, in je gledala naravnost sem name, prosto in mirno, naj povem vsemu svetu, da se ljubiva . . .

Kako bi človek rekel? . . . Glej, v majhnih stvareh ste ženske vendar bolj velike nego mi . . . To se pravi: mi govorimo, da ste majhne, ker smo dali samo zunanjim stvarim naslov velikih, in se skrbno trudimo skriti še tisto malo čuvstev, kar jih imamo. Toda globoko v sebi vendar ne moremo zatreti spoštovanja, ki ga nam tako često izsili preprosta ženska gesta, en sam globok pogled iz ženskih oči, ena sama težka beseda . . . In morda samo zato nočemo priznati, da je bila ženska v takem in takem trenutku velika, ker je nas same našel majhne, strahopetne, zaničljive . . . In ker so ljudje na svetu, ki pravijo, da je vse prav, kar se zgodi, oziroma, da je vse naravno in zato v najžalostnejšem pomenu besede prav, bi rekel takole človek, da je prav, ko je tako . . . Sredi vrtinca čuvstev, gnana od močnih strasti dalje in dalje, ženska često ne zna izmeriti globočine, v katero se hoče vreči. A tu jo zgrabi oprezní mož za roke, jo pridrži in reši marsikdaj i njo i sebe . . .

Tako sem storil takrat jaz . . . Res, da sem stal potem osramočen in s povešenimi očmi pred njo . . . jaz, ki sem bil prečital že nešteto tirad o ponosni prostodušnosti in se navduševal ob njih, — osramočen pred navadnim kmetskim dekletom, ki se ji je bil dvignil sam iz sebe v duši odpor proti le eni klavrní laži v njeni veliki, samozavestni ljubezni . . . Toda, da je takrat nisem zatajil, te najine ljubezni, ne vem, ali bi bila jaz in Tončka še na svetu ali ne, zakaj Jurjeve grozne oči niso obetale nič dobrega, posebno ko je bil dečko znan, da se ni dobro šaliti ž njim. Ampak recimo tudi, da bi se bil kar obrnil in šel, Tončka danes gotovo ne bi imela lepega doma in bi se morala klatiti bogve kod po svetu okrog . . . Ti bi rekla, da bi bilo morda še bolje zanjo; a jaz sem tega mnenja, da se ljudje v vse vdado, samo če se jim dobro godi, in da so tiste historije o srcih, ki ne morejo pozabiti, le bolj literarne vrednosti . . .

Tako sem rekel torej Jurju, da se nikakor nočem mešati v njegove stvari, ampak da sem mislil, bogve kdo da je zunaj, ko sem slišal tako kričanje; in vrhutega sem mnenja, da je Tončka tako dekle, ki gotovo ne zasluži, da bi se kdo znašal nad njo.

„Saj se nisem hotel znašati,“ se je opravičeval Juri ves v zadregi, „ampak tega ne morem razumeti, zakaj se sedaj naenkrat

kuja, ko je bilo že vse dogovorjeno.“ Potolažil sem ga, da ji pač ni lahko kar tako pustiti gospe učiteljeve, s katero sta kakor prijateljici; da je Tončka itak še premlada; da je sploh bolje, če ne sili in počaka, da mu ona sama pove, kdaj je pripravljena; zakaj ženske da imajo često svoje muhe, ki jih nam ne morejo povedati kar na lepem. Tako je potem pomirjen odšel in je priporočil Tončki samo še, da ji doto rad zavaruje na hišo, če se boji zanjo.

S Tončko sva ostala sama.

„Če je tako, potem je itak prav!“ je skomizgnila malomarno. Vpraševal sem jo, kaj hoče s tem reči, razlagal ji svoje ravnanje, prigovarjal ji, naj sama izprevidi, — bilo je vse zaman; nobenega odgovora nisem več dobil . . .

Tiste dni nato se me je trdovratno izogibala. In ker sem se čutil krivega pred njo, sem se ji bližal tudi jaz le toliko, kolikor je bilo treba, da ne opazi, kako se sam zavedam, da sem klavrno ravnal. Sicer pa sem se itak bal njenega očitanja in mi je bilo skoraj ljubše, da se mi izumika . . .

In prišlo je, da sem izvedel šele od gospe učiteljeve, da se Tončka poroči že v enem mesecu.

Da se razumeva: niti na um mi ne pride, da bi pripisoval dekletu bogve kaka „čuvstva“, ker je šlo in se je „vrglo drugemu v naročje“ . . . Ampak toliko je gotovo, da ji je moje vedenje naenkrat odprlo oči in da je spoznalo, kaj je čaka, ako se ne spametuje. Užalil sem jo bil, to je; in kadar je človek užaljen, vidi hipoma tudi drugo, gršo stran vsake stvari.

Kar se tiče mene, sem vzel zdaj ta Tončkin sklep čudovito mirno na znanje. Ne da bi se je bil naveličal ali sploh želel odkrižati, ampak to sem čutil, da je padla težka odgovornost z mojih ramen, ko je bila sama odločila tako . . . In ker si laskam, da imam poseben dar, prilagoditi se vsakokratnim razmeram svojega življenja, ter posebno spretnost, dokazati samemu sebi, da ta ali oni udarec pravzaprav ni bil ravno tako hud, da ta ali ona neprijetnost pravzaprav ni bila tako neprijetna, se mi je posrečilo tudi zdaj določiti, da je vrednost moje rešitve iz ljubezenskih spon višja nego moja izguba: takorekoč popolnoma trgovski postaviti ceno i enemu i drugemu in si potem še čestitati, da nisem napravil slabe kupčije, posebno z ozirom. na to ne, ker se je naše delo bližalo itak že koncu in je bilo pričakovati, da me prestavijo že v kratkem kam drugam. Naredil sem se torej, kakor da sem preponosen, da bi se komu vsiljeval, in sem pogledal še vstran, če sem imel Tončko srečati.

To se mi je zdelo pa vseeno čudno, da se je tudi ločila brez pozdrava, in hudo mi je bilo, da ji nisem tako čisto nič več . . . Otožno sem gledal za njo, ko je stopala tja doli po vasi proti svojemu domu, tako čvrsta, polna in zdrava in zame za vedno izgubljena . . .

Tiste čase pred poroko sem prišel večkrat mimo njene hiše, nego je bilo neogibno potrebno . . . Rad bi ji bil dal vendar še kaj malega v spomin; saj sem se imel zahvaliti edino le njej, ako to dvoje let ni bilo popolnoma zavrženih, izgubljenih . . . Toda kadar me je zagledala že od daleč, se je takoj umeknila v hišo in mi je brezobzirno pokazala, da grem lahko dalje . . . To je pa zdaj že docela presegalo moj razum; zakaj junakinja kake moderne novele slednjič Tončka vendar ni bila, ki bi ji bila ena sama beseda potrla vsa kolesca v duši, da bi se bila začela vrteti ravno na nasprotno stran . . . Morala je imeti torej še kak vzrok . . . Toda kak? . . .

Prišel je potem dan njene poroke.

Ljudje so govorili, da še niso videli lepše neveste, in jaz sam sem ostrmel, ko sem jo zagledal. In mislil sem, da bo vsaj danes bolj prijazna z menoj in da sprejme moja voščila. Toda tudi zdaj se je obrnila vstran, da se ji nisem upal več približati.

Naše delo se je bližalo zaključku in treba se je bilo lotiti sklepnih računov. Moj šef je prav takrat obolel in prišel je naslednik, kateri ni imel veliko vpogleda v vse to, kar se je bilo izvršilo tu gori. Tako je prišlo name skoraj dvojno delo. Vdal pa sem se mu bil zdaj, ko nisem imel nikakih drugih stvari po glavi, z vso odločnostjo in se zakopal med akte, da sem prav nevljudno zago-drnjal, ko je potrkal nekega dne nekdo na moja vrata.

Bila je Tončka. Presenečen in razveseljen sem jo sprejel in sem jo peljal na naslanjač. Zdela se mi je nekoliko upala, za spoznanje ovela na obrazu in tudi njene oči so bile postale vse žalostne . . . In predno sem jo mogel kaj vprašati, sta ji privreli dve veliki solzi iz njh.

„Kaj ti je Tončka?“ sem vzkliknil prestrašen. „Ali se je kaj zgodilo? Ali je surov s teboj? Ali . . .“

„O, nič ni,“ je odgovorila. „Še predober je, ko ne zaslužim . . . in nisem mislila, da bo tako . . . Ampak jaz ne morem več živeti . . . jaz ne morem več živeti . . .“

. . . namreč brez — mene da ne more več živeti! . . . Pa da je vedela že poprej skoraj za gotovo, da ne bo in da ne bo mogla . . . In samo zato da se me je one zadnje dni tako izogibala, ker ni imela poguma, da bi se bila poslovila od mene . . . in ker

ji je bilo preveč hudo, ko je spoznala, kako lahko da sem jo bil prepustil drugemu . . .

Presenečen sem stal pred njo . . . Kaj je res mogoče, da se zaljubi preprosto kmetško dekle tako globoko, sem premišljeval. Toda le v prvem hipu sem si stavil to vprašanje in samo iz navade . . . iz navade nas mestnih ljudi namreč, ki si ne moremo misliti, da ima preprost človek lahko prav tako srce kakor mi in morda često še boljše . . . Poznal sem Tončko vendar dovolj, kaka mehka, pohlevna, vdana dušica je bila, — kolikokrat mi je bilo naravnost mučno, ko sem občutil tudi v najnežnejših trenutkih, da se ne more povzpeti čez misel, da ni samo moja pokorna dekla, trepetajoča vsak hip, da mi v čem ne ugotovi in da jo pošljem trdo od sebe; . . . in zavedel sem se takoj, da bi mi dvom o iskrenosti njenih čustev niti ne bi bil smel priti . . . In zavedel sem se, da sem ji dolžan vsako — žrtev . . .

Ravno včeraj sem čital v nekem listu kratko poročilo o mladi ženi, katera se je dala po dolgem ustavljanju zavesti prošnjam svojega oboževalca, da je zbežala ž njim; že čez nekaj dni pa je spoznala, kaj je storila, in je pisala soprogu, naj ji odpusti, ker ni šla z onim iz ljubezni, ampak samo zato, ker se ji je bil — smilil. . . . Soprogi je res odpustil, poročevalec pa je napravil na njegov račun ironično opazko, ker ji je — verjel . . . Moj Bog, kakor bi bilo to res tako neverjetno! Kakor da bi se ne zgodilo vsaj pol neumnosti v ljubezni samo in zgolj le iz — usmiljenja! . . .

Smilila se mi je, kakor je ihtela zdaj vsa sključena pred menoj, in zato nisem poslušal svojega razuma, da bi ji bil rekel, naj gre in se vda v svojo usodo. Zakaj moj razum mi je rekel takoj, da pričnjam nevarno igro in da je postavek v njej veliko previsok . . .

Pa sem že tak človek . . . In Tončka se je prikradla vsak teden po dvakrat k meni . . . Trepetal sem sicer vsakokrat, da bi je kdo ne videl in da bi ne zavrelo po vasi . . . zakaj ne vem, kaj bi se bilo zgodilo . . . A to bi bil že vse tvegalo . . . saj mi itak ni ostalo drugega, ko me je bil povlekel vrtinec zopet vase, . . . samo ako bi Tončka ne bila postajala vsak dan bolj . . . kako bi rekel? . . . vsak dan bolj — nadležna . . . Že tisto je bilo kajpak gotovo, „da brez mene ne more več živeti“. Ampak na tej podlagi naj bi zdaj jaz pomislil — dalje . . .

In sem res mislil . . . Hm, večno tukaj, ostati nisem mogel, — kvečemu bi se bil moral potegovati za službo občinskega tajnika —, vzeti bi jo bil moral torej s seboj. Nazadnje . . . izučila bi se lahko

za kuharico in človek bi si ustanovil v mestu nekako lastno quasi-ognjišče . . . Kaj bi koga brigalo? . . .

Že sem bil na tēm, da bi ji predlagal to pot, ne da bi bil pomislil, kaj poreče k temu njen mož, ko je naenkrat počilo . . . Neki hudoben sosed je bil opazoval dalje časa, da zahaja mlada Selanovka redno k meni, in ko se je bil slednjič popolnoma prepričal, kake vrste so ti poseti, je zbral hitro pol vasi, da so jo počakali, ko je prišla iz hiše . . . Učiteljevih, ki bi se bili drugače reve gotovo usmili in rekli, da je hodila vse te čase vedno le k njim in k nobenemu drugemu, slučajno ravno ni bilo doma, — lopov je to najbrže vedel in je zato izbral ta trenotek. — In tako ni imela nobenega izgovora in je stala kakor plaha ovčica sredi tolpe volkov . . . Kri mi je zastala v žilah, ko sem pogledal doli in videl . . . In v enem samem hipu sem že imel svoj samokres v žepu in sem ji tekkel na pomoč.

Tiščalo je vsaj deset teh divjakov in furij v njo in kričalo, ko sem priletel naenkrat jaz mednje.

„Kaj ji hočete? Kdo ima kaj opraviti z njo?“ sem zakričal in sem se ozrl tako divje čeznje, da je nastal za hip smrtni molk, toda le za toliko časa, da so se jim razmajala odprta usta; zakaj potem se je usulo s tako silo čezme, da bi se bil gotovo zapotekel nazaj, ako bi ne bil čutil v žepu varnega orožja. Tako pa sem se postavil še drznejše prednje in sem jih prav s tem popolnoma zbegal, da so molče strmeli vame, ko sem jim odrekal pravico, da se postavljajo za sodnike komu. Ali mislijo, da je človek, ki je toliko let študiral, kakor so oni: živina? Ali poštena ženska ne sme v pošteni hiši malo počakati, če ne najde ljudi doma? Ne gre samo zanjo, gre tudi za mojo čast, če si ji upa kdo pred vsemi ljudmi očitati kaj takega, in jaz da bom tožil vse po vrsti.

Skratka, ustrahoval sem jih popolnoma, in Tončka je lahko mirno odšla.

„Pojdite zdaj!“ sem ji rekel z veličastno hladnostjo; „in če se vas drzne žaliti še kdo, pridite mi povedat, da obračunim jaz z njim!“

O, bil sem velik hinavec takrat . . .

Ampak seveda . . . taki nezasluženi uspehi so le trenutni . . . Pol ure pozneje že gotovo nihče več ni verjel moji krinki. Da vsaj njen mož ne, sem se lahko kmalu sam prepričal . . .

Ni pretekla namreč še ena ura, ko je planila Tončka, zasopla in prestrašena kakor preganjana srna, v mojo sobo . . . Moža da so

že našuntali in da se je spustil z gnojnimi vilami za njo in da jo hoče ubiti . . . In predno sem mogel le misliti, da bi jo pomiril, se je zaslišalo spodaj strašno kričanje in hip pozneje se je zaletel nekdo v vrata, katera je bila Tončka zaklenila za seboj.

Pogledal sem doli in sem videl Jurja. Vile so se mu bile zapičile tako globoko v les, da jih ni mogel izpuliti več, zato pa je tem besneje rjovel. Zbiralo se je okrog njega vedno več ljudi in niti dvoma ni bilo, da mu hočejo bestije pomagati . . .

Tončka je trepetala v kotu in si je pokrivala s predpasnikom obraz, kakor da se hoče tako ubraniti napadalcev, če bi vdrli v hišo . . . Spodaj je naraščal hrum vedno bolj in psovke na naju uboga grešnika so bile vedno bolj jasne . . . Razumel sem tolpo popolnoma: greh je bil za ta mali kraj, za to preprosto, nepokvarjeno ljudstvo tako nov, tako strašen, tak insult njih naravni sramežljivosti, da sem moral biti pripravljen na najhujše, ako bi me dobili v svoje preproste, nepokvarjene pesti . . . Tako sem pregledal torej z vso skromnostjo še enkrat svoj samokres in sem sklenil, da se branim do skrajnosti.

V tem trenutku sem zaslišal na ulici nov hrup. Planil sem k oknu in sem zagledal učitelja in njegovo ženo obkoljeno od vseh strani . . . Saj veš, da v takih krajih učitelje itak, rekel bi, že skoraj instinktivno mrze, in treba je le najmanjšega povoda, da izbruhne mračna, toliko časa zadrževana strast. In ti ljudje so mislili, da se jim je ponudil tak povod sedaj . . . Onadva namreč, učitelj in gospa, da sta že davno vedela za to pohujšanje v svoji hiši in da sta ga še skrivala ter potuho dajala. In če ju ne dasta zdaj ven, babe in tistega luterana, da jima vlomijo v hišo in razbijejo vse, kar najdejo. Sploh pa da bi bilo najbolje, če bi tako zalego hudičevo . . .

. . . Da, draga moja, v tem hipu sem videl, da imajo vrage že zdaj zares . . . Vsaj deset pesti je že krožilo od daleč okrog učiteljeve glave, drugi so bili zastavili pot v hišo in ženske so vreščale vse vprek proti gospe . . . Jasno mi je bilo, da ni izgubljeni niti trenutka več. Zgrabil sem zopet samokres in zdirjal doli. In zopet sem stal sredi tolpe: toda zdaj bi sam zase ne bil ničesar opravil, da niso videli, kako se je zasvetilo v moji iztegnjeni roki . . . Tuintam je kriknil kdo, in naenkrat je bilo precej prostega prostora okoli mene . . . Pomignil sem hitro oblegancema, naj skočita v vežo, in sem napel petelina.

„Ali se mi spravite, ali ustrelim!“ sem zakričal . . . A vrage vedi, zdaj se ni premaknil nobeden več. In naenkrat se zakadi suh

dedec, ki me je sovražil že od prej radi baje premajhne odškodnine za njegov svet, tik predme in mi zakriči prav v obraz:

„Kaj misliš, da se te bojim, jud? Ali misliš, da ne poznamo postav? Tisto rajši povej, če si upaš, ali se res ni hodila vlačiti k tebi, ali . . .“

Seveda je povedal vse tako surovo, da se mi je kazalec že nategnil . . . Toda naenkrat se mi je zazdelo, da res ni vredno. In začutil sem se do oblakov čez vse te stupidne, živinske obraze, ki so zijali od vseh strani vame, in malomarno sem povesil roko . . .

„Da, k meni je hodila,“ sem rekel in sem se jim zasmel. „In zato je hodila, ker je moja, čeprav vi tepci tega ne razumete. In zdaj bo pri meni, dokler se bo meni zljubilo, in kdor hoče kroglo v svojo neumno bučo, da bo imel vsaj nekaj notri, naj pride ponjo?“

Kadar dela človek dovtipe, mora paziti ne samo, da niso slabi, ampak tudi, da so na mestu. Moj je bil gotovo dober, a da ni bil na mestu, mi je pokazalo najmanj deset rok, ki so segle istočasno vsaka po svoj kamen . . . Predno sem se zavedel, mi je priletel Jurjev tik mimo glave, da sem na streljanje popolnoma pozabil in da sem bil z enim skokom v hiši . . . Bliskoma je zaloputnil učitelj vrata in potegnil zapahe čeznje. In potem smo se spogledali.

„Kaj pa vraga počenjate, gospod inžener?“ me je zaprašal učitelj prav kakor Heinejev kapitan: „Doktor, sind Sie des Teufels?!“ . . .

„Pokazati sem jim hotel mevžam, da se jih ne bojim!“ sem rekel zaničljivo in sem šel naprej.

Ampak zaradi tega smo se jih vseeno bali vsi, kar nas je bilo v oblegani trdnjavi, eden malo manj, drugi malo bolj . . . Zakaj s svojo izjavo sem bil sovražnike popolnoma razdivjal, da so razbijali po vratih kakor obsedeni. Vasica ni imela ne duhovnika ne nobene druge veljavne osebe, da bi bila ljudi pomirila. Bil sem sicer prepričan, da bi jih z učiteljem le pregnala, ako bi res vdrli, ker sva imela vsak kar po dva samokresa, toda dokler ni, da res mora biti nihče rad ne mori. Tako je bila res prava sreča, da je imel gostilničar v pritličju del svoje zaloge, in so bila zato vrata nenavadno močna in vsa okna omrežena. V nadstropju pa smo imeli . . . že radi solnca zaklopnice zaprte, da se je slišalo samo, kako je kamenje odletalo.

Da bi prišli torej noter, ni bilo take nevarnosti; toda drugo vprašanje je bilo, kako pridemo mi ven . . . Kmet je trdovraten, če se enkrat loti; in čisto mogoče bi bilo, da nas čakajo, dokler se ne

prikažemo. Zdaj šele sem se spomnil telefona. Poklical sem hitro sosednjo postajo in naprosil, naj nam pošljejo orožnike na pomoč. V pol ure so bili z vozom že lahko tu.

Med tem časom se je obleganje nadaljevalo, le da brez posebnega uspeha. Slišali smo gostilničarja dvakrat protestirati, češ, da je on gospodar, a manjkalo je jako malo, da niso pretepli še njega; to njegovo hišo pa mu je krstil nekdo z nespoštljivim izrazom, ki ga je imel očitvidno še od vojakov.

Kar nas je bilo znotraj, smo stali vsak pri svojem oknu in smo gledali iz varnega zavetja doli. Zakaj mučno bi nam bilo, ako bi morali govoriti . . . To, da je hodila Tončka tudi še, odkar je bila omožena, k meni, je bilo učiteljeve gotovo skrajno presenetilo in tudi neprijetno zadelo, da bi se vsaj v prvem hipu ne mogli prijazno meniti ne z enim ne z drugim . . . Tončko je bilo tako sram, da je bila skrita skoraj z vsem gorenjim telesom za svojim oknom. Meni pa tudi ni moglo biti ljubo, da je radi mene vsa vas pokoncu in da bo govoril že v enem tednu ves svet o mojih čudnih doživljajih . . . Naprtil sem si bil s svojim smešnim junaštvom onole kmetsko bunko tam . . . tako sem jo v svoji plemenitosti v resnici že imenoval . . . za vse življenje na hrbet in sem se lahko kar pripravil, kako me pozdravijo moji kolegi, ko bodo videli, kak imeniten okus imam . . . Besno sovraštvo do nje se me je polaščalo bolj in bolj. Da bi bila sama, bi ji bil dal gotovo vsaj umeti, da je že več nego nadležna s svojo „ljubeznijo“, ki si je nihče niti ne želi . . . In če bi bil zdaj spodaj med tolpo, do katere je privrelo to uro v meni tudi že zgolj kastno sovraštvo do vrhunca, bi bil brez usmiljenja, — ne samo brez usmiljenja, ampak naravnost s krvoločnostjo ustrelil . . .

Kmetje so se bili že nekoliko pomirili, in videti je bilo, da hočejo samo še stražiti, ko se je zaslišalo naenkrat drdranje in se je prikazal takoj nato izza vogla voz s tremi žandarji. Poskakali so ročno na tla in stopili med ljudi. Kratko izpraševanje in potem kratko povelje, naj se razidejo . . .

Treba je pomisliti, kako spoštovanje uživa orožnik med takimi ljudmi, da se razume, kaj pomeni, če se jim ustavijo. In tu so se jim res ustavili . . . Toda mrkih mož menda ni bila volja, da bi se dolgo pričkali: naenkrat in istočasno so se povესili bajoneti, da so ljudje preplašeno odskočili . . .

Samo Jurja bogve kaj da ga je bilo^a prijelo . . . Čudno je zakrtil in kakor večča v ogenj je silil v smrtonosna bodala . . . Toda

že ga je držalo šestero trdih pesti in predno se je mogel braniti, je imel železne okove na rokah . . .

To je iztreznilo tudi druge. V hipu je bilo vse razkropljeno, in orožniki so potrkali na naša vrata.

Hiteli smo jim odpirat. „Tu ni druge pomoči, nego da greste z nami!“ je odločil postajevodja kratko. Ozrl sem se v zadregi okrog sebe, obstal za hip z očmi na Tončki in sem zardel.

„Seveda jo morate vzeti s seboj!“ se je oglasila gospa učiteljica, ki je bila morda spoznala moje misli. „Ona je še v večji nevarnosti nego vi!“

Orožniki so bili istega mnenja, in zdaj sem se vsaj delal tudi jaz, kakor da se mi zdi to popolnoma po sebi umevno. V resnici pa sem iz vse duše preklinjal svoj bedasti položaj in bi bil najrajši ubežal.

Napregli so še dva konja, in potem smo se razvrstili: jaz, Tončka in postajevodja smo stopili v prvi, ostala dva orožnika z neprestano zmerjajočim Jurjem v drugi voz . . . Bič je počil, in odpeljali smo se v diru, kajti vaščani so se bližali že zopet od vseh strani; in prav videti jim je bilo, da bi Jurja radi rešili, če bi si količkaj upali.

S Tončko sva sedela zadaj, postajevodja nama nasproti. Bilo je prav tako, kakor da sva aretirana tudi midva . . . In res so zijali ljudje, koder smo se peljali mimo, še veliko bolj na naš voz nego na oni. Prijetna vožnja ta menda pač ni bila . . . Sedel sem sključen na svojem prostoru in se nisem upal nikamor ozreti. Tončka si je brisala vso pot oči, in to me je še bolj dražilo. Že nekaterikrat sem hotel reči, da bi stopil rajši z voza in šel peš dalje, a občutil sem vseeno, kako bi bilo sramotno, popustiti svojo „prijateljico“, ki bi jo bil najrajši sunil z voza . . . Ozrl sem se dvakrat, trikrat po strani nanjo, in vedno bolj se mi je zdela zoprna . . .

A šele, ko smo zavili v trg in smo srečavali gospodo ter se je potem voz ustavil in je skočila Tončka nerodno z njega na tla! . . . To široko, štirivoglato, okorno kmetsko žensko sem ljubil torej skoraj dve leti, zaradi takega tesla sem počenjal vse te neumnosti! . . . O, in zdaj se še drzne buliti s temi svojimi topimi očmi vame, tu sredi vseh ljudi, — stopiti prav tik k meni in me vprašati, kaj neki store z — nama . . . „nama“! . . . Mislim sem, da jo zgrabim z obema rokama za vrat!

Jurja so odpeljali, in s Tončko sva bila seveda prosta. Spoznal sem, da je najbolje, ako grem takoj k našemu voditelju in mu sam povem, kaj se mi je dogodilo.

„Počakaj tukaj!“ sem rekel Tončki osorno in sem se odpravil h gospodu stavbnemu svetniku.

Poslušal me je mirno, potem pa se je naenkrat veselo zasmel.

„Saj smo že nekaj slišali, da se vam tam gori ni ravno slabo godilo; a da se bo tako tragično končalo, seveda ni nihče pričakoval. No, in kaj mislite zdaj, ko je gospodar priklenjen in zelnik bolj vaš, nego vam je najbrže ljubo?“ . . .

Deviško sem zardel in nisem vedel, kaj bi rekel.

„Ah, ne bodimo vendar tako nerodni!“ se je zopet zasmel starina in mi je pomežiknil. „Veste kaj: pojdiva prosit sodnika, ki je pameten človek, da ubogega možaka zopet izpustijo, ko ni napravil pravzaprav nič hudega, in potem mu ponudite vi nekaj stotakov, da vzame žensko zopet nazaj. On bo zadovoljen, da je na tako lahek način profitiral še eno doto, vi si pa tudi lahko še čestitate . . . Če bi bil Bog blagoslovil vaš zakon z njegovo Dulcinejo, — kaj ji je menda tako ime? — bi vas bilo stalo itak še več in bi se je ne bili tako izlepa odkrižali . . .“

Jezilo me je, da se tako nesramno norčuje iz mene, a kaj sem hotel? In storila sva tako.

Juri je sicer še nekaj časa rohnel, a ko je spoznal, ne samo da ne bo zastonj, ampak da mu prinese ženina nezvestoba v hišo, kolikor bi mu sto let njene zvestobe ne bilo, smo se slednjič pogodili; in celo prisegel je, da se nad ženo ne bo niti z besedami niti z dejanji maščeval.

Zdaj šele sem šel sam poiskat Tončko, da ji sporočim to veselo vest . . . Samo gledala me je z nepopisno grozo v očeh in me ni mogla umeti. Toda, ko me je slednjič umela, ker sem ji razložil vse tako modro in lepo, ni rekla ničesar več in se je samo obrnila in je šla . . . Imel sem pripravljenega tudi zanjo nekaj denarja, a zdaj, ko sem gledal presenečen za njo, sem razumel, da se z denarjem vendar še ne kupijo vsi ljudje . . .

Jaz se seveda nisem vrnil več v Zakriž. Poslali so nekoga drugega gori, mene pa v mesto, v centralni urad. „Ker ste se baje tako imenitno naučili deželnega jezika!“ . . . mi je pomežiknil naš stari lisjak. V centrali je bilo treba namreč obračunati še z nekaterimi delavci in kmeti, in jaz sem govoril z njimi, kakor bi me Bog ne bil prinesel čez pet kronovin mednje.

V mestu sem se začel, — dovoli mi izraz! — zopet luščiti . . . Ali pravzaprav: začel sem se že na oni vožnji iz Zakriža v trg, in tu se je prelevljanje samo nadaljevalo. Sedel sem zopet v kavarni

in sem čital. In kakor sem tam gori polagoma polzel vedno niže navzdol, tako sem se tukaj počasi kobacal zopet navzgor . . . Zopet so se mi zazdele lepe stvari, ki so se mi videle takrat neumne, in iznova mogoče, ki jih tedaj nisem več verjel. In ko sem bil spravil že vso rjo s svoje duše, da je dobila zopet bleska, kolikor ga je nekoč imela, in da je zopet rezala, tedaj me je stresla groza, če sem pogledal, koliko se je bilo nabralo nesnage na njej . . .

*

Obširen sem bil, zelo obširen, ljuba Elga! . . . A morda je že v tem, kako sem ti pripovedoval o vsem tem, veliko značilnega zame, in jaz želim, sem rekel že začetkoma, da si napraviš še pravočasno jasno sliko o meni . . . Nič se nisem hlinil . . . sodi! . . .“

Narodna.

Na polju mak tako žari,
da gledati ga moči ni,
a bolne moje so oči.

Oči so moje plakale,
ker ljubega so čakale,
a vedno še ga k meni ni.

Kako ga čakam pretežko,
ljubezni plamen žge hudo,
na polju mak žari tako!

Petruška.

Pesem o beli hišici.

Bela hišica na samem,
bela breza poleg nje —
tam lepo bi domovalo
in ljubilo se srce.

Ali sam — oj, božji dolgčas —
koj nevestko bi si zbral!
Beloroko, črnooko,
noč in dan bi svatoval!

In kot ptiček v svojem gnezdu
gledal bi na glupi svet —
in poljubljal in poljubljal
svoje sreče mladi cvet.

C. Golar.

Pogled v bodočnost.

Spisal Milan Pugelj.

III.

eto je minilo, še več. Že je poletje končano, dnevi so se skrajšali, jesen je prišla v deželo. Polje in košenice — vse je že prazno in golo, jate ptičev posedajo po strniščih, žalostno kriče, dvigajo se trumoma kvišku, odhajajo na pot proti jugu. Zadnji listi se trgajo od drevesnih vej, padajo na vlažna tla, mešajo se z blatom in ginejo. Nebo zavijajo goste megle, kakor umazane rjuhe se pno preko njega, zdi se, kakor bi ga obteževale in vlekle proti zemlji. Znižalo se je. Visoka drevesa se ga skoro dotikajo, vrhovi daljnih gor tiče do polovice sredi njega.

Koča ob reki se je postarala še bolj. Kakor nadležna starka čepi na bregu, vse so razdrapane njene stene; deske, ki so zapirale podstrešje, so segnile do konca in razpadle, slame, ki je že prej kazalo rebra, moli zdaj črno in golo daleč iz razpadajoče slame in mahu. Zima bo kmalu, in kadar zapade sneg, takrat je bo konec. Pod njegovo težo se bo sesedla kakor starka pod bremenom.

Noč je. Gosta megla leži naokrog, zagoščena s črno temo, mrtva tišina vlada okoliinokoli, lena in globoka reka se vije pod njo sredi opustošene in zapuščene ravnice kakor hladna in spolzka kača. Kakor en sam grob je vsa krajina, vsa molčeča v mrtvaški tišini, toneča v gosti megli, zavita v gluho jesensko noč, ki je dolga, brezkončna. Starci in starke, ki jim pohaja spanec in ki ljubijo dan, se moré sredi nje z žalostnimi mislimi, lepi spomini iz mladosti jim napravljajo sedanjost odurno in neznosno, misel na bližnjo smrt jih dela bolne in nadložne.

Tudi stari ribič nima pokoja. Misli naprej in nazaj, koča nad njim razpada, a smrti ni, ki ga reši iz razvalin. Zdi se mu, da se bo njegovo življenje vleklo še dalje, vidi, da ne prenese kajža nobene zime več, da ji odnese prva burja streho, da jo podere prvi sneg, ki ga prinese megleno vreme. Mnogo razmišlja, pa si ne ve pomoči. Kdor ima in ga pozna, noče pomagati, in kdor nima, ne more. Na Jerneja misli, ki živi daleč — deset ur hoda! — v Rožancih, koplje

v gori in služi denar. — On — starec — mu je storil dobro, vzredil ga je kakor sina. Zdaj pojde do njega, da mu vrne dobro za dobro, da ga preživi do smrti. In hčer ima — Terezinko, ki je mlada in potrebuje opore. Ve, da je mlado dekle brez gospodarja kakor list v ozračju: kamor pihajo vetrovi, tja gre njegova pot. To se pravi: utone, izgubi se v kalnem vrtincu življenja. In on, njen oče, mora najti nekoga, komur jo izroči, da skrbi zanjo takrat, ko ne bo več njega, da ravna njeno pot, njene korake, ker je še mlada, osemnajstletna.

Črna tema leži po izbi, ni videti starca, ki leži v stare odeje zamotan na peči, ne dekleta, ki spi v nizki postelji ob steni. Ura tiktaka nekje tik duri, miš škrablja za skrinjo, starec nekako hropeče sope na peči, šumi, vstaja in kliče s hripavim in rezkim glasom dekleta.

„Terezinka!“ — pravi. „Terezinka, vstani!“ —

Trdno spi dekle, komaj jo predramijo starčevi klici, čez dolgo se oglasi s čudnim razsanjanim glasom. Tudi ona šumi v postelji, vstaja, dela luč sredi izbe, mane oči, hiti se umivati in oblačiti.

„Greva!“ — govori starec. „Kakor sem se odločil: to jutro odpotujeva, zapustiva domovje. Revno domačijo — pa vseeno: dom!“ —

„Terezinka molči, naglo se oblači, povezuje cule, pripravlja se na pot, komaj čuje starca, raztresena je, kakor radovedna na bodočnost. Ribič sedi na peči — dolg, suh in siv, naglo treplje z vodenimi brezobrnimi očmi; ker se mu blešči od luči, se šara k robu počasi, nekako tako, kakor bi se težko ločil od tiste črne ploče, kjer je prespal dolgo vrsto noči.

„Kaj hočemo?“ se vpraša. „Vsaka stvar pride do konca. Tudi hiša, tudi življenje! Zgódi se, kakor je namenjeno!“ —

Spusti se na klop, s klopi na tla, počasi se oblači, splahuje stari in nagubani obraz, natika škornje, da se upeha in utruji. Terezinka je že gotova in pripravljena na pot, na mizo postavi skledo mleka, ki ga je prinesla sinoči iz vasi, nadrobi vanj črnega kruha, da očetu žlizo in zajtrkuje ž njim vred. Gotova sta. Starec vzame iz kota močno palico z naširoko ukrivljeno kljuko, dvigne svetiljko, ki stoji tik nje na tleh, odpre steklena vratca, prižge v njej lojeno svečo, zapre nazaj, obrne se po izbi in gleda po stenah in kotih.

„V omaro deni skledo in tudi žlice!“ — ukazuje. „Vse pospravi in pozapri! Glej! Mogoče je, da ni več Jerneja tam — v Rožancih. Spoznal je, da se tam malo zasluži, in zvedel, da se drugod več. Pa je šel tja: za kruhom. Midva ne veva kam, in tudi ljudje ne.

Tih fant je bil, pa se ni pečal s tujci. Vrniti se bova morala, še jutri prideva nazaj — v kočo. In ga počakava!“ —

„Počakava ga!“ povzame dekle. „Obljubil je, da se vrne: o drugem Božiču. Prvi je že minil lani, zdaj je na vrsti drugi!“ —

„Če bo tako,“ — pravi starec — „naj se zgodi! Nekaj mi pravi, da bom učakal še eno pomlad, in tudi kočica počaka Božiča. Kasno so leteli žerjavi, tudi lastovice so odhajale tako pozno kakor še redkokdaj. Ne bo hude zime, tudi burje ne in zametov.“

Odhajata iz izbe, zaklepata vrata, zapahujeta vežne duri, bela mačka gre za njima, vzigrava se, gleda, kakor bi se smejala s svojimi ognjenoiskrečimi očmi. Terezinka nese veliko culo na glavi, drugo drži v roki, zavita je v staro zimsko ogrinjačo, krilo ima izpodpasano, na nogah ima težke in stare nizke škornje, na glavi pisano ruto z velikimi rdečimi rožami po vogalih. Zrasla je, čvrstejša je postala, v lice je lepša, nego je bila. Zdrava rdečica jo obliva, oči so velike in čiste, ustne rdeče in sočne kakor zrele jagode. Brhko stopa tik starca, ki gre upognjen, opirajoč se na palico, v levici zibajoč veliko svetiljko. Tudi on ima na nogah rjave škornje, ozke hlače ima zavihane do sredi golenic, kratka obtrgana in oguljena suknya mu sega do polovice beder, zadaj enakomerno izpodletava, spredaj se zapleta in izmotava. Pisana pahovka se ovija vratu, na glavi se pogreza spredaj do oči in ob strani globoko preko ušes siva in kosmata polhovka.

Noč je vse naokrog, črna in meglena in gluha. Nikjer ni sledu o življenju, vse molči kakor v grobu. Tudi sove ni, nočne ptice, da bi zakričala vanjo z odurnim in plašnim glasom. Tam nekje spodaj leži reka, mrzla, opolzka se zdi spominu, ostudna skoro kakor kača.

Že je davno utonila kočica sredi temine za odhajajočima, bela mačka še teče pred njima, kakor blesteča lisa plava sredi noči, obstane ob potu, skoči v stran, izgine v megli.

Enakomerno korakata, dekleta s culo na glavi in v roki, starec s palico in svetiljko, ki siplje okrog sebe skozi motne šipe nekakšne medle, bolehnne žarke, nekako tipajoče okoli sebe, sproti ugasujoče v vlažni in močehi megli. Ribič maje suhe, domalega brezboje čeljusti, vedno pripoveduje, kakor bi ga bilo strah tišine.

„Kdo ve,“ — vprašuje — „kdo ve, kako je tam, kjer ga ni zraven? Človek misli, izprevidi po svoji pameti, da je mogoče samo dvojno: to in to. Pa se zgodi drugače: pride in vidi, da je bilo mogoče tudi tretje. Bilo je mogoče: zgodilo se je!“ —

Starec govori, dekle molči in je zamišljeno.

„Tvojo mater pogledjva!“ — govori ribič. „V glavo ji je prišlo, vidiš. Prehlad, kajpada! Pravila je, da tako čuti, kakor bi imela navezano lobanjo na konopcih in na vse štiri dele sveta, pa bi vsi štirje deli vlekli vsaksebi. H konjederki, sva šla, in je rekla, da je za oči nevarnost. Tudi padarja sva vprašala, in je rekel, da bo ob oči. Pa je bila ob oči in ob življenje. Seveda je oslepela, ko je umrla!“ —

Gresta — komaj opazno se pričinja rdečiti tema, megla se beli, nekako mleči; iz nje prši rosa, ki se prijemlje lica kakor slina. Starec dvigne svetiljko do obraza, odpre vratca in upihne svečo, ki dogoreva za zakajenim steklom.

„Kje sva?“ — vpraša dekle.

„Na Brinju!“ — odgovarja ribič. „Na Brinju. Po zemlji poznam: tla so peščena, kamenita, polje slabo. Zlobni ljudje so tod; mladina razuzdana, starši žganjarji in pijanci. Ne bova se ustavila med njimi, ampak na Hrenovcih, kamor prideva — ako Bog da — opoldne, tam se pomudiva in poprosiva za malo hrane. Dobri ljudje so tam, bogaboječi, sloveči po dobrih delih.“ —

„Zakaj so na Brinju hudobni?“ — vpraša dekle razmišljeno, skoro nevedoma.

„Tujci so prišli mednje!“ — razlaga starec. „Tujci so jih spačili. Cesarsko cesto so izpeljavali skozi vas, pa so prišli tuji delavci k njim in so jih pohujšali, izpridili. Malopridnost in razuzdanost je kakor garji, ki so nalezljivi: sosed jih dobi od sosedu. Tako je!“ —

Starec se domisli Jerneja; vidi se mu, da preudarja, obraz se mu gubanči v drobne skrbne gube.

„Tudi on je med tujci!“ — reče. „Tudi Jernej. Bog si ga vedi! Lahko so ga popačili, izpridili. Greva do njega, stopiva mu pred oči, pa ne bo hotel poznati ne mene, ne tebe! Mlad je in mladina je nestalna — taka kakor cunjia na sapi. Lahko jo je potegniti na to in na ono stran!“ —

„Ne!“ — se zavzema dekle za fanta. „Nikoli! On je drugačen, resen, neizpremenljiv!“ —

„Dobro je!“ — meni starec. „Bog daj, da bi bilo tako!“ —

Daleč sta že dospela. Razdanilo se je, na vseh straneh razsvetilo, megla se je razredčila, razgubila, samo daleč tam, kjer se dotika nebo gorskih vrhov, se razteza še snežnobela, prosojna kakor tenčica. Prekoračila sta dolg lesen most, reka je stala zadaj, sama ravnina se širi na desni in levi, bela cesarska cesta se vije sredi

nje, skoro svetlika se kakor posrebrena. Tam na levi mole iz golega drevja rdeče strehe, nizke hiše se belijo, visok zvonik kipi proti nebu tako visoko, da se skoro dotika oblakov.

„Hrenovci!“ — se oglasi ribič. „To so Hrenovci. Okreniva!“

Po poljski poti zavijeta do vasi. Pred prvo hišo se ustavita, starec prestopi prag, dekle čaka zunaj in gleda fanta, ki nese na hrbtu ogromno kopo mrve. Jerneja se domisli, tudi on je tako nesel: ko so imeli kravo, si je oprtil enako veliko mrve na rame in jo je nesel v hlev. Ribič se vrne in jo pokliče.

„Pojdi!“ — pravi.

„Odloži!“ — ji veli prijazna ženska, nizka in junačna, ki se suče okrog ognjišča.

Dekle odloži culi, stopi v hišo, sede za mizo ob peči in gleda kmeta, ki hodi gostoljubno po sobi, govori z njenim očetom in vleče siloma dim iz kratke in svetlookovane pipe.

„Odkod ste?“ — vprašuje. „Kaj ste, pravite?“ —

„Izpod Višave“ — odgovarja starec, ki sedi tudi za mizo in se odmika dekletu, sramežljivemu in stiskajočemu se k njemu. „Res je: izpod Višave. In ribiči smo! To se pravi: smo bili. Ribe smo lovili in rake. Prodajali smo jih okrog, največ v trg, ki je oddaljen za tri ure od Višave, v Robidovje. Zaslužilo se je — ne bogve kaj, ampak toliko, da se je živelo. Pošteno — mislim! Zdaj pa se je oglasil grajščak od onostran brega. Naenkrat se je razkošatil in tako je dejal, da je reka njegova in da nimam jaz nobene pravice do tega, kar plava in gomazi po njej. In tudi gosposka je potegnila ž njim. Ker je bogataš, zato je njegova prava. Revež stori vse narobe na svetu; še kar misli, je krivo in kaznivo. Bogataš pa dela vse prav in za voljo in kar hoče in reče, tisto obvelja kakor zakon božji!“ —

Kmet, ki hodi po hiši, se prijazno nasmehljava, gospodinja prinese na mizo koruznih žgancev in mleka, ki ga izlije nanje, ponudi dekletu in starcu žlici in sili jesti.

„Kam sta pa namenjena?“ — se zanima. „Mar še daleč? — Suho jesen imamo — hvala Bogu! Lepa so pota, prijetna je hoja!“ —

„Res je!“ — pritruje ribič. „Dobro vreme imamo, še dosti dobro. Greva pa v Rožance — tja, kjer kopljejo premog! Rejenca imam tam, ki dela v rovu in služi denarje. Prej sem mu storil jaz dobro, zdaj grem do njega, da stori on meni isto: preživi naj me do smrti. Malo je to, ker sem star in ne bom več dolgo!“ —

Starec je in pripoveduje, tudi dekle zajema. Nasitita se, vstajata, zahvaljujeta se in odhajata. Terezinka z eno culo na glavi, z drugo

v rokah, oče s svetiljko v levi in s kljukasto palico v desni. Ko se že oddalita od hiše, priteče za njima majhna, bosonoga punčka z zlatimi in razpuščenimi lasmi, z očmi kakor dvoje potočnic. Majhno rdečo podobico drži v roki in jo daje dekletu.

„Na Brezjah sem bila!“ — se hvali z drobnim glasom in kaže sliko Matere Božje. „Na božji poti pri Mariji Pomagaj, ki je čudodelna. Res! Letos! Vzemi v spomin!“ —

Izroči, okrene se, teče nazaj, jesensko solnce se lovi v njenih zlatih laseh, izgine za oglom.

„Dobri ljudje!“ — govori starec. „Otrok tako, kakor oče in mati. Da bi imeli dosti sreče, to jim želim!“

Nadaljujeta pot preko polja nazaj na cesto in od tam naravnost dalje skozi sredo ravnine.

Megla se je razgubila popolnoma, nebo se je zjasnilo, tik gorskih vrhov stoji jesensko solnce, obseva okolico z rahlimi, vodenobleščočimi žarki, plazi se dalje po robu neba proti zapadu, kakor bi bilo boječe in strahopetno.

Malokoga srečata potoma. Tuintam popotnika, ponekod berača, včasih voz, ki drdra mimo in dviga prah. Starec govori malo, molčeč postaja, pokašljuje in se prijemlje za prsi.

„Ni več zame potovanje!“ — pravi. „Poznam. Znotraj v prsih čutim. Sapo mi jemlje.“ —

Dekle molči in ve, da stari ljudje vedno tožijo in jadikujejo, pa zavoljo tega živijo vseeno. Enakomerno stopa tik očeta, gleda po široki plani, koder se razliva svetloba jesenskega solnca, letajo jate velikih sivih vran, iščejo hrane in krakajo zategnjeno in žalostno vsled pomanjkanja in lakote. Prazen kmetski voz ju dohiti na potu, star voznik odzdravlja ribiču, ki ga pozdravlja in ogovarja.

„Isto pot imaš, kaj ne?“ — vprašuje. „V Rožance pelješ!“ —

„Gori!“ — pritruje voznik in zateguje izgovor.

„Lahko nama storiš dobro!“ — dostavlja in napominja starec. „Na voz naju vzemi, odpelji malo. Star sem, glej, pot mi jemlje sapo.“ —

Voznik ustavi, potnika sedeta na voz, in vsi trije se peljejo skupaj dalje. Mlada, dobrorejena konja sta vprežena spredaj, naglo tečeta, da leti voz kakor ptica. Tako hitro se sučejo kolesa, kakor bi bila iz celega izdelana, zdi se, da beže mimo polje in travniki in gozdovi, kakor bi jih kdo sipal in metal od sebe. Na desno, na levo se zavije cesta, še enkrat na levo in še enkrat na desno, pa se zasveti na klancu velika vas z mestoma dvonadstropnimi in belimi

hišami kakor v mestu, z veliko cerkvijo, ki stoji v sredini kakor orjakinja in kaže z debelimi im mogočnim kazalcem proti nebesom, z gorami v ozadju, ki se vzpenjajo više in više kakor stopnice.

Navkreber gre pot, počasi vlečeta konja, voz se pomika polagoma dalje, kmalu se ustavi ob prvi hiši, ki stoji na desni. Voznik skoči na tla, podlaga kolo in govori s cigaro v ustih.

„Prišli smo!“ — pravi. „To so Rožanci!“ —

Starec se plazi počasi in oprezno z voza, zahvaljuje se, jemlje v roke svetiljko in palico, dekle je že skočilo na tla, eno culo ima na glavi, drugo v roki, oba se okreneta na pot in odideta po cesti navkreber.

„Povprašala bova!“ — govori starec. „Ko prideva do ljudi, pa povprašava, kje dela in kje stanuje delavec Jernej Konopec, ki je prišel izpod Višave in koplje premog v gori.“ —

Dekle pritrjuje, gleda krog sebe, vznemirja se kakor ptica, ki je letela na jug, pa je spotoma zaostala in ne ve zdaj ne naprej, ne nazaj.

Že sta prišla na sredino hiš, ljudje gredo mimo na desno in na levo, ta se ozre, drugi odide, kakor bi ju ne opazil. Tam pred krčmo stoji kopa mož, tja stopi ribič in pozdravi.

„Od daleč sem prišel!“ — pravi. „Izpod Višave. K rejencu sem namenjen, ki dela tukaj v Rožancih v gori in se piše Jernej Konopec. Pa se ne vem obrniti ne na levo, ne na desno, ker sem tujec v tem kraju. Zato vas vprašujem!“ —

Možje zmagujejo z glavami in pravijo, da ne poznajo tistega, ki ga išče. Eden izmed njih svetuje, da bi šel starec do velike hiše, ki stoji nad Rožanci in ob pobočju gore, in tam povprašal. Imena vseh imajo zapisana tam, in če je tukaj oni, ki ga išče, mu bodo povedali tudi zanj.

Starec in dekle korakata dalje, vidita hišo nad Rožanci, naravnost do nje se napotita in kmalu stopita v vežo. Mnogo prostora je na desno in levo, hodniki na vse strani, brez števila vrat, kamor se obrnejo oči, ne vesta, kje bi potrkala in vstopila. Dolgo sta sama, nazadnje pride od desne visok, bradat gospod mimo, kakor bi ju ne opazil, a starec pozdravi naglas, da ni mogoče prezreti.

„Prišla sva“ — pripoveduje — „izpod Višave. Jaz in ta-le tukaj, moja hči. Rejenca sem imel. Prišla je ženska z otrokom od bogvekod, noč jo je vzela, otroka pa je pustila. Tako sem ga dobil! In vzredil sem ga, stóril mu dobro. Zdaj sem pa ubožal, nič nimam in zato sem prišel do njega, da bi mi povrnil dobro z dobrim in

me preživil do smrti. Dobro mu gre, če se ne varam. Tukaj v gori koplje premog in služi denar. Pa ga ne vem kod iskati, zato sem prišel v to hišo, da bi pozvedel, kaj in kako.“ —

Gospod stoji in se smeje.

„Kako se piše, povejte!“ —

„Glejte: stavec sem!“ — se jezi ribič sam nad seboj. „Klepečem, razlagam na dolgo in široko, pa tisto zamolčim, kar je prvo! — Jernej Konopec — tako se piše!“ —

Gospod pomišlja.

„Če se ne motim“ — izpregovori in se prime za gosto črno brado.

„Nič se ni treba motiti!“ — svetuje stavec. „Kar po pravici in po resnici recite. Pravijo, da resnica bode, jaz pa mislim vselej tako, da je boljša kakor laž ali slepljenje!“ —

Gospod gre proti sobi, odpre vrata, vstopi, vrne se z debelo višnjevo knjigo, išče po njej in zmajuje z glavo.

„Če se ne motim“ ponovi še enkrat.

Stavec stoji s svetiljko v roki in oprt na kljukasto palico, dekle ima na glavi culo, z levico jo oprijemlje, v desnici drži drugo in manjšo, gospod se praska z desno roko med brado, v roki ima debelo knjigo, ki gledajo vsi trije vanjo: onadva odzunaj v višnjeve platnice, on odznotraj v popisane strani. Tako stojijo vsi mirni in tihi, pričakujoč skrivnosti, ki jim jo razodenejo bukve. In dogodi se tako.

„Lansko zimo“ — prične gospod in takoj popravlja: „Ne! Lansko jesen! Ob Vseh svetih bo leto. Nesreča se je pripetila takrat, velika nesreča. V gori — v rovu se je utrgala skala, med delom se je utrgala. Tri delavce je zagrabila, zasula, zdrobila. Tudi njega, ki po njem vprašujete: Jerneja Konopca!“ —

Dekle pobledi, kolena se ji zibljejo, trese se po životu, rdeče ustne se ji razširijo na jok, obraz se razcemerji, oči zalijejo solze, tečejo iz njih po licih, kapljajo na mlade prsi in na tla — debele in svetle. Stavec se upogne še globlje, gubasti obraz se mu čudno skrči; zdi se, da se je tisti hip silovito postaral.

„Namenjeno je!“ izpregovori s trdim, suhim glasom. „Bog je hotel.“ —

Stoji še, kakor bi se zmedel na potu, zakašlja težko, votlozveneče.

„Kaj stojiva, kaj iščeva še?“ — vpraša. „Pojdiva!“ —

Spreдай gre, s silo se opira na palico, globoko je sključen, stara siva glava visi na prsi. Dekle, ki gre za njim, se negotovo ziblje, skoro opoteka.

„Slab sem!“ — pove starec. „V prvo hišo stopiva, ker ne morem naprej!“ —

Molče in počasi prideta do nje, ribič prosi prenočišča, gospodar mu ponudi prazen in temen hlev, do polovice napolnjen z listjem. Tja gresta.

„Slab sem!“ — ponavlja starec. „Vest mi pravi, da je smrt blizu. In domov bi šel — v kajžo. Tam bi rad umrl! Pa ne zmorem več hoje.“ —

Polmračno je v hlevu, komaj je opaziti staro beračico, ki kleči v kotu in si pripravlja ležišče. Tudi Terezinka razvezuje culo, vzame iz nje rjuho, razmahne jo in razprostre po listju.

„Lezite!“ pravi z nekako izgubljenim, zmedenim glasom. „Odleglo vam bo! Odpočijte se, oddahnite!“ —

„Bolni ste, mož!“ — se oglašča beračica in prišepa bliže. „Bolni, pozna se vam. Malo juhe bi izpili, pa vam bi bilo boljše. Čakajte, prosila bom za vas!“ —

Beračica odšepa iz hleva, dekle sedi na listju, starec leži tik nje in težko diše.

„Kmalu mi bo odleglo!“ — govori v odmorih in s pešajočim glasom. „Kmalu bo dobro: umrl bom!“ —

Beračica prišepa nazaj s skledico v roki, pokleka k bolniku, sili in ponuja.

„Juha je tu!“ — pravi. „Pijte, nagnite! Ta vas okrepi, mož, moči vam da, zdravja! Dvignite se, nagnite!“ —

„Nočem!“ — se brani starec in še tišji je njegov glas. „Ni treba! Ne bom! Zdaj je konec!“ —

Roko dvigne, suho, velo, koščeno desnico, prekriža se. Vedno teže diše.

„Slabo kri ima!“ — hiti razlagati beračica. „Da bi imela dve pijavki, pa bi mu jo izpili — vso, kolikor je bolne. Eno bi mu nastavila na sence, eno pa na levo stran: gotovo bi mu še odleglo. Ampak kje dobiti zdaj pijavke, kje!“ —

Dekle sedi v listju, beračica jadikuje, starec hrope, pritiska suhe in koščene roke k prsim.

„Po gospoda grem, po gospoda!“ — se domisli beračica, odšepa naglo iz hleva in zapre vrata za seboj. Starec se pomirjuje, položi roke ob sebi, diha vedno počasneje, vedno tiše, vedno redkeje, neha, več se ne gane. Dekle kleči tik njega v listju, z velikimi, prestrašenimi očmi strmi v črni strop, trese se po životu, roke sklepa na prsih kakor k molitvi, ustne ji trepečejo kakor v mrzlici.

Veter je, jasno je zunaj, skozi zamreženo okno sije mesec tudi v hlev. Tam na vrhu listja se svetlika dvoje troje žarkov, tiho je vse, zapuščeno, žalostno.

III.

Tretji dan popoldne so pokopali ribiča. Izprevod je bil kratek: samo duhovnik, cerkovnik, grobar in Terezinka. In tudi pot je bila kratka: iz mrtvašnice v kotu pokopališča do groba tik nje.

Oblačen in otožen jesenski dan je bil, nebo so zavijale umazane megle, zakrivale daljo, zalivale bližino kakor dušeče morje. Tiha je ležala vas, od redkokod je pritaval človek, odšel mimo pobit in nevesel. Terezinka je prišla s pokopališča, pod cerkvijo stoji sredi vasi, roke tišči pod predpasnikom, v meglo strmi z nevednimi, boječimi očmi.

Pršeti je pričelo, vlaga se prijemlje obraza kakor slina, sili v oči, moti poglede. Tudi snežinke padajo. Izmotavajo se iz meglenega morja, tavajo k tlom, drobne, hipoma se topeče in gubeče v nič. Mračni se naglo. Zdi se, da prihajajo mrakovi trumoma, cele mračne plasti se plazijo od vseh strani, objemajo se, prehajajo druga v drugo, iztiskajo iz sebe svetlobo, ki se umika nekam proč — za gore.

Terezinka stoji sredi vasi pod cerkvijo, strmi z nerazumnimi, prestrašenimi očmi predse, gleda in nič ne vidi, čuti in nič ne čuti. Topa je kakor mrtva, kakor soha od kamena.

Že je noč, gluha, brezglasna. Samo od tu, od tam korak, pijana pesem iz gostilne, motnordeče svetlikanje tujih oken, samo padanje snežink, ki se komaj slišno in občutno dotikajo glave, samo vlaga megle, ki se oprijemlje obraza kakor ledena slina.

„Kam — kod?“ —

Ljubimca.

Prišel v deželo vojske je hrum,
privreli čez meje Francozi. —
Polnočni je čas, le vetra šum
beži po senčnati lozi.

Tu tabor sovraga, tu blizu nekje,
domač je tam daleč za holmi —
Prijezdili straži oprezni sta dve
po holmih navzgor in navzdol mi.

Ej, mladih vojakov zali par,
ej, brhki, pogumni in smeli! —
Meglica zastrla je meseca žar,
borovci naglas zašumeli.

Zahrkala vranca oba: hru, hru!
tam sredi grmičja obstala;
planota je spredaj, goščava je tu,
nevarna je ježa postala.

Govoril je, šepetal prvi vojak,
zamislil, utonil v spominih — —
Tam daleč, tam moli mnog siv siromak,
žaluje po svojih sinih.

Tam daleč bela kočja stoji,
na oknih rože cvetijo;
med njimi glavica zala sloni,
oči v noč tiho bežijo — —

Utonil v spominih je mladi vojak,
govoril je rahlo, počasi:
„Če krogla sovražna ne vrže me vznak,
svatóval bom v Kúkmaki vasi!“ —

Oblaček napravil je luni klobuk,
ptic nočnih začuli se glasi —
Kot v snu bi se vzdramil, govoril je drug:
„Jaz tudi — v Kúkmaki vasi!“

„Tam spodaj, kjer potok čez jez šumi,
kjer mlin tik njega ropoče,
tam žito pretresati, mleti hiti
pregizdave ljubice oče.

„Močan je šum in velik ropot,
pa očka ne vidi, ne čuje,
kdo tiho polnočno prihaja pot,
kdo hčerki noč okrajšuje!“ —

Vznemirjen vzravna se slušalec njegov,
oči mu čudno vzplamt jo:
„Tja v mlin jaz prihajal sem kakor domov
in ljubil se s hčerko Marijo!

„Popoldne sva bila samá med seboj
tam zgoraj v šumi nad mlinom;
po noči — je rekla — jo strah je takoj,
da v pest bi ne pal pretepinom!“ —

Prav blizu v borovcu začukal je čuk,
kup senc čez grmovje se zvrnil —
Naglas spregovoril nemirni je drug,
k slušalcu je vranca obrnil:

„Nikogar do nje ne pusti oče Blaž,
pri njem je čez ves dan Marija!
Vse, kar si govoril, ostudna je laž,
vse zloba je, vse hudobija!“ —

In vzklikne prvi — kot splašena zver
njegov se vranec zasučé —:
„Zamreženo okno, zaprta je dver,
do nje ima oče le ključe!“

Grohoče se drug in seže pod plašč:
„In vidiš jih — tiste ključe!“ —
Razkrije se ščip, kot bi storil nalašč,
skovir na ves glas zahuhuče.

Med njima krik in mečev blesk — —
Vršanje tam onkraj grmovja,
sovražnih strelav plesk in tresk — —
In noč in tišina grobovja.

Milan Pugelj.

Književne novosti

Oton Zupančičeve pesmi: „Samogovori“, ki jih izda Bambergova knjigotržnica, so dotiskane. Opozarjamo naše naročnike že zdaj na izdajo te naj-novejše pesniške zbirke.

Poezije dr. Franceta Prešerna. Uredil L. Pintar. II. natis ljudske izdaje. Izdala knjigotržnica Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Dejstvo, da je prvi natis Bambergove ljudske izdaje Prešernovih poezij razprodan, je vesel dokaz, da se tudi širše občinstvo čimdalje bolj zanima za neumrjoče proizvode našega pesnika prvaka. Naj bi se kazalo to zanimanje i v bodoče! Zamolčati pa ne moremo pri tem naznanilu, da je v drugem natisku precej napak; zagrešila jih je tiskarna, ker ni uredniku 1. izdaje, skriptorju L. Pintarju, niti prijavila 2. natisa, niti mu ga poslala v pregled.

1. **S. Gregorčič: Poezije. IV.** — Tiskala in založila „Narodna tiskarna“ v Gorici. 1908.

2. **Simon Gregorčič: Poezije.** — Izdala in založila „Družba sv. Mohorja“ v Celovcu. 1908.

S prvo knjigo se še poplačuje narodov dolg goriškemu slavčku, z drugo se že nalaga kapital pri narodu. To je dosledni zaključek v razmerju med narodom in njegovim ljubljencem: z navdušenjem je bil sprejet pesnik, ko je pred skoraj tridesetimi leti izdal prvi zvezek svojih „Poezij“; a jedva je utihnil pevec za veke, že je zahtevala pieteta, naj se zbere zapuščina njegovih sladkih melodij, in je vznikla v narodu zavest, da spada med prve pojme narodne izobrazbe, poznati Gregorčiča po imenu, življenju in delih. Dvoje pričakovanj narodovega dolžnostnega čuta — dvoje knjig na književnem trgu! In značilno je, da sta oboje dolžnost izpolnila zastopnika najpoklicanejših interpretov narodove zavestnosti, pesnika F. Ks. Meško in Anton Medved.

Prva knjiga je pogoj za drugo. Kar je oskrbel pesnik za prvi zvezek svojih poezij sam, to je opravil za IV. zvezek Meško: „raztresene je ude zbral“. A dočim je Gregorčič poleg zbiranja tudi izbiral, je bila Meškova dolžnost, le zbirati; moral je izpopolniti vse dosedanje Gregorčičeve zvezke, zasledovati raztresene natisne nekaterih pesmi po raznih, često malo znanih listih, in zlasti pregledati rokopisno ostalino. Po vsem tem je torej IV. zvezek izpopolnilo Gregorčičevih poezij iz vseh dob njegovega pesnikovanja: od začetniških pesmi v „Glasniku“ v šestdesetih letih preteklega stoletja pa sem do prigodnice „Knezonaškofu dr. F. Sedeju“ in do jesenske budnice „Na dan“, ki sta spesnjeni v letu 1906. Zanimalo bi nas izvedeti, je li gradivo zbrano res celotno, tako da imamo zdaj celega Gregorčiča pred seboj; literarni zgodovinar bi zlasti rad vedel, kako je z literarno zapuščino, so li natisnjene vse pesmi, ali so nekatere iz kakršnihkoli razlogov še udružane, v kateri končni obliki so se natisnile, ali so morda kaj popravljene itd. Izdajatelj je imel z zbiranjem in urejevanjem mnogo truda; zato je škoda, da nam ni otvoril vpogleda v njegovo delalnico. V posebno zaslugi mu štejem, da ni prezrl vsaj najpotrebnejšega: v „Kazalu“ so pristavljeni naslovom pesmi podatki o času (oz. kraju) nastanka in objave melodane vseh pesmi; le pri 7 pesmih ni nikakih pojasnil.

Natančna poučitev v tem oziru bi bila baš pri tem zvezku zelo instruktivna, ker nam nudi pregled čez vso dobo pesnikovega delovanja, v izrezkih sliko njegovega razvoja in pri še nenatisnjenih pesmih vpogled v mehanizem njegovega pesnikovanja. Vsekakor nam je Meško s to izdajo omogočil študiranje Gregorčiča; zdaj je tudi prišel čas za to in ta knjiga nas po svoji snovi na tak posel kar izziva. Na tem mestu ne bomo izvrševali te naloge; ker se bo ona tikala v prvi vrsti seveda estetske sodbe, naglašamo tukaj le dejstvo, da so najboljše pesmi v tej zbirki, prav „Gregorčičeve“, iz dobe prvega njegovega zvezka. Najboljša v zvezku je pač „Ohrani Bog te v cveti“, ki smo jo kot dijaki tolikokrat peli, prelestna posestrima ponarodnele „Nazaj v planinski raj“. Najbolj nevredni Gregorčiča pa sta zadnji dve kritici uvodne „Moje pesmi“, popačeni po vsebini in obliki [pesnikovo srce je vulkan, srce Slovencev je knjiga; oni vulkan naj „šviga“ v knjižico (!) src; ako jih ogreje, „za narod moj [sic!] nisem tu gorel zaman“]. Sicer se vrste dobre in slabše (n. pr. nekatere prigodnice); a mi se v vse podrobnosti ne moremo spuščati. Nasproti izdajateljevi trditvi v predgovoru, češ, „Gregorčič ni iskal nikdar sebe“, pa moramo poudariti, da so baš tiste Gregorčičeve pesmi najlepše in najbolj učinkovite, v katerih je samega sebe iskal in — našel.

Ko so bile Gregorčičeve pesmi vse zbrane, se je moglo misliti na izbor iz njih, na Gregorčičevo antologijo; priredil jo je A. Medved. Da jo je izdala „Družba sv. Mohorja“, to zagotavlja knjigi uspeh, kakor bi ji ga ne moglo izposlovati nobeno drugo založništvo; Gregorčičeva antologija je postala narodna knjiga, ker se je priredila kot ljudska knjiga. V interesu našega naroda moramo z veseljem pozdraviti to novo načelo pri celovski „Družbi“; take knjige povzdigajo ves nivo njenih publikacij. Vpraša se le, kako bo sprejelo tako knjigo naše „Mohorjevo“ občinstvo, ki pričakuje v prvi vrsti čtiva „Večernic“ in bodrila, kakor je — imenik udov, nikakor pa ne pesmi. Vendar, knjiga bo v hiši, lepše je opremljena ko druge in prelistovala se bo. — Katere pesmi so izbrane in kako so uvrščene, to prepuščam odločitvi po razumnih izdajateljevih nazorih („Predgovor“, 6–7); le prigodnic bi moglo biti še manj. Pesnikov životopis je dobro sestavljen; pogrešali pa bodo bralci tuintam kakega pojasnila k pesmim; saj je Meško celo v zgoraj omenjeni izdaji, ki je namenjena pač bolj izobraženim slojem, na nekaterih mestih pridejal prav dobro došle opazke pod črto. — „Družbeni“ Gregorčič je ilustrovan; to je dobro, ker slike vedno vabijo. A za svojo osebo moram izjaviti, da mi izmed slik ugaja le ta in ona; kjer se nanašajo na istinite pokrajine (Gregorčičev rojstni kraj, Rabeljsko jezero), tam bi naj bile tudi v sliki take, kakršni so kraji zares, ne tako medle; alegorične pa morajo odgovarjati milieuju. Zdaj pa si poglejte kar prvo („Naša zvezda“), ali tiste gigrlske hajduke k „Hajdukovi oporoki“ (str. 69.) In kratkohladni (!), bosonogi, golobedri „Veseli pastir“ na str. 67. pač nikoli ni in ne bo „po planini visoki pohajal“. Sicer: ta pastir po vsebini pesmi („za muhe mi ljudske ni mar“) ne more biti mlad dečko, ampak že izkušen človek!

Gregorčič je torej prišel k nam, pojdemo zdaj tudi mi h Gregorčiču!

Dr. Jos. Tomišek.

Džungula. (The Jungle Book.) Angleški spisal Rudyard Kipling. Prevedel Fr. K. S sliko avtorjevo in 15 ilustracijami. V Ljubljani 1908. Založil L. Schwentner. Cena broš. knjigi 2 K, eleg. vezani 3 K, po pošti 20 h več. Kipling je morda najbolje plačani pisatelj sedanosti in njegova dela se že davno prevajajo na razne evropske jezike. Prav je torej, da se seznanimo tudi mi Slovenci nekoliko natančneje z njim. Uverjeni smo, da bo knjiga ugajala marsikomu.

Osnovni nauki o narodnem gospodarstvu. Spisal Valentin Žun, c. kr. finančni komisar. V Ljubljani 1908. Založila „Narodna knjigarna“. Natisnil Iv. Pr. Lampret v Kranju. Cena 3 K, s pošto 3 K 20 h. — Da se pišejo pri nas tudi take knjige, je dobro znamenje. Pisatelj obvladuje popolnoma predmet, s katerim se bavi; o tem se prepriča vsakdo, ki knjižico tudi le površno prelista. Vse gradivo je porazvrščeno sistematično in pregledno, pripovedovanje je jasno, definicije enostavne, a vendar točne, vsled česar bode knjigo vsakdo s pridom čital, tudi tisti, ki je šele začetnik v proučevanju narodnega gospodarstva; da, vidi se nam, da bode knjiga zanimala tudi širše kroge, ki jim ne gre za to, da bi se seznanili z narodnim gospodarstvom kot vedo, ker je pisana zares poljudno. Priporočamo jo tudi „Zvonovim“ naročnikom.

Nova pravna knjiga. Društvo „Pravnik“ v Ljubljani je ravnokar izdalo že davno zaželjeno 5. knjigo „Poljudne pravne knjižnice“ (zvezek XI. in XII.), ki obsega predpise zoper okvaro poljščine (poljskega blaga) za vse slovenske pokrajine. Knjižica, ki stane le 80 h, ima naslednjo vsebino: I. Državni zakon o uradnem stanju stražarskega osebja. — II. Predpisi za Kranjsko. a) Zakon o obrambi poljščine. b) Razglasilni ukaz o vinograjsem zakonu. c) Zakon za vinograde. d) Okrožnica dež. odbora vinogradnikom. e) Zakon o oznakah čuvalnih organov. f) Ukaz k temu. g) Zakon o varstvu planik in kraljeve rože. — III. Predpisi za Koroško. a) Zakon o obrambi poljščine. b) c) Dodatni predpisi k temu zakonu. — IV. Predpisi za Goriško-Gradiško. a) Zakon o varstvu poljskega blaga. b) c) Dodatni predpisi. d) Zakon o zahtevkih za javne stražnike. e) Zakon o varstvu planike. — V. Predpisi za Istro. a) Zakon o varstvu poljskega blaga. b) c) d) Dodatni predpisi k temu zakonu. e) Zakon o reji in paši koz. f) Ukaz k temu zakonu. — VI. Predpisi za Trst. a) Zakon o varstvu poljskega blaga. b) Razglas k temu zakonu. — VII. Predpisi za Štajersko. a) Zakon o varstvu poljskega blaga. b) c) Dodatni predpisi k temu zakonu. Sklepne urednikove pripomnje. — Vsebina in nizka cena priporočata knjigo sami. Jezik je jako umljiv in krepek, vsaj je velik del teh predpisov svoj čas sestavil pokojni pesnik France Levstik. Ponatisk iz te knjige z nekimi pristavki je „Stenska tabela s kazenskimi določili zaradi obrambe poljščine“, ki velja za vsako kronovino posebej po 20 h. Oboje se dobiva po vseh knjigarnah, v Novem mestu tudi pri uredniku te prepotrebne nove pravne knjige, g. dr. Ed. Volčiču.

Koledar „Družbe sv. Cirila in Metoda“ v Ljubljani za navadno leto 1909. Izdalo in založilo vodstvo. Cena 1 K 20 h. Priporočamo ta koledar, ki prinaša razen običajne koledarske vsebine in družbenega vestnika tudi par zanimivih sestavkov, ker je dobiček iz izkupila namenjen družbi, ki potrebuje v obrambo najvitalnejših narodnih interesov od leta do leta več novcev.

Slovenski sokolski koledar za leto 1909. Uredil g. G. Sajovic. IV. letnik. V Kranju, 1908. Izdal in založil vaditeljski zbor Sokola v Kranju. Cena 1 K. Ta koledar je v Ljubljani naprodaj edinole v „Narodni knjigarni“, naročila pa sprejema vaditeljski zbor v Kranju. Poleg koledarske vsebine obsega ta elegantno vezana knjižica še zanimiv strokovni del, v katerem so natisnjene sokolske koračne pesmi in članki: „Sokolstvo Svatopluka Čecha“ (s Čechovo podobo), „Trubar — buditelj“ (s Trubarjevo podobo), „Slovensko Sokolstvo v letu 1908.“, „Zvezni vaditelj“, „Nekaj besedi vaditeljem“, „Navodila za vaditelje naraščaja“, „Naš prvi dom“ (s podobo sokolskega doma v Žireh) itd.

Družba sv. Jeronima v Zagrebu je izdala za letošnje leto sledeče knjige: 1. Biblijska pojest. Knjiga I. Od stvorenja svijeta do Davida. Napisao

dr. Dinko Gudek. 2. Dolazak Hrvata. Povjesna pripovijest iz VII. vijeka. Napisao Milutin Mayer. 3. Poučni razgovori. III. 4. Hrana i kako se priredjuje. Priredio Miroslav Galović. 5. Danica. Koledžar za prostu god. 1909.

M. Šemonddin Sarajlić: Razija. Pripovijest. Cijena 1 kruna. Sarajevo. Tisak islamske dioničke štamparije. — O knjigi izpregovorimo še.

Novi akordi. VII. letnik 1907/8. Uredil dr. Gojmir Krek, izdajatelj Lav. Schwentnerjeva knjigarna v Ljubljani. Cena 8 K. Letniku je pridejana slika zaslužnega urednika dr. Kreka, ki družu v tem svojem dvomesečniku slovenske skladatelje, daje novim talentom priliko, da stopajo na dan, in jih s tem izpodbujajo k nadaljnji produkciji in k napredovanju, saj velja prav za umetnost, da vzgaja le neumorna vaja mojstra. „Nove akorde“ cenimo kot vzgojiteljico naraščajajo, ki naj donese obilo sadu.

Razvrstitev tvarine je ista kot v prejšnjih letnikih; vrsté se skladbe za klavir, za solospéve, za moške in mešane zборе. Sotrudniki so razen nestorja izmed njih, dr. Benj. Ipavca, Čeha Jos. Procházka in Hrvata Vjekoslava Rosenberg-Ružiča Emil Adamič, Fran Ferjančič, dr. Gojmir Krek, Anton Lajovic, Ivan Ocvirk, Stanko Premrl, Miha Rožanc in Ant. Svetek, imena najmlajše slovenske skladateljske dobe.

Dr. B. Ipavec podaje troje solospévov, toplo zabarvani „Mak žari“, z ljubeznivo melodijo pretkani spév „Božji volek“ in spévni, jasno zabarvani „Pomladni veter“, dalje melodijozni mešani zbor „Ej tedaj...“

Jos. Procházka, rutiniran skladatelj dičnih in prikupljivih, noblese in vsebine polnih skladb, nadaljuje s svojim lani pričetim klavirskim ciklom „Silhouetty“ s točkami II., III. in IV. istega naziva.

Vjekoslav Rosenberg-Ružič je objavil „Valse intermezzo“, elegantno in graciozno klavirsko skladbo, ter dvoje moških zborov, energično „Zimsku pjesmu“ in zvokoviti „San“.

Emil Adamič, najplodovitejši med mladimi, je priobčil troje klavirskih točk: čedno „Serenadico“, prijazni spomin „Gregorčičevim manom“ in skico „Zjutraj“, dalje mešani zbor „Na vrtu“ in morda najlepše, kar je doslej spisal, nežno občuteni, sladko in mehko se glaseči solospév „Pri zibelu“, delo, ki ga vznáša srečna invencija.

Fran Ferjančič je zložil dvoje priporočljivih, prav poljudnih zborov: „Slovo od doma“ in „Zvončku“.

Dr. Gojmira Kreka so trije solospévi: živahni, temperamentni „Intermezzo“, mogočni, a tragiko markantno izražajoči „Pa ne pojdem prek poljan“ in rezki, sveže oživiljeni „Pogodba“, — dalje ritmično zanimivi moški zbor „Studenček“ in mešana zbor „Slika“, ki je lahko izvedljiv, vendar učinkljiv, ter vzorno uspeli, nad vse priporočljivi zbor „Kakor bela golobica“.

Antona Lajovica solonapev „Serenada“ je pestra, prešerna slika, zasnovana na temelju bujno cvetočega klavirskega parta; v svojem tragičnem zanosu doseže resno, besedi se prilagajajoče razpoloženje. Temno zročja je Lajovičeva muza tudi v njegovem od melanholije prepojenem dvospévu „Pesem“.

Preprosti skladbi sta Iv. Ocvirka „Koračnica“ za klavir in Mihe Rožanca moški zbor „V mlinu“.

Stanko Premrl budi zanimanje kakor po svojem umno zasnovanem moškem zboru „Nagrobna“, tako pred vsem po svojem kaj dobro uspelem, živo navdahnjenem „Scherzu“ za klavir.

Anton Svetek javlja v mešanem zboru „Izgubljen cvet“ vidno stremljenje po modernejšem skladanju, dober in zvočen je tudi njegov moški zbor „Vojakova ljubica“.

Dr. V. Foerster.

Koncert „Glasbene Matice“ dne 8. novembra t. l. v Ljubljani je podal reprizo svojedobno že pevanih mešanih zborov Antona Dvořáka: 149. psalm „Nova pesem Stvarnika proslavi“ ter „Te Deum“. Zasnovana sta oba zbora na efektnih smelo se razvijajočih mas glasov in orkestra in sta vsled tega mogočnega učinka. Muzikalno uzadovoljuje psalm vsekakor bolj nego Te Deum; v le-tem ubijata teatralnost začetnih in končnih delov in besedilu nasprotujoča sladkobnost srednjega dela vso nabožnost, kar krati delu vzvišenost misli. Proizvedba skladb pod vodstvom koncertnega mojstra g. Hubada je bila precizna in plastična, velikosti skladb ekvivalentna. Solistovski partiji v Te Deum sta bili poverjeni glasovno znamenitima pevcema, gospe Lilli Nordgartovi in g. Juliju Betettu. Betetto se je prav v tej skladbi izkazal pevcu herojskega značaja. Mehko zaokroženost glasu in inteligenčno potenco svojo je izdatno uveljavil g. Betetto v Herzmana pesmih „Trije potniki“ in „Salome“; Karla Loeweja balada „Menih iz Pize“ in Čajkovskega „Hrepenenje“ nista bili radi liričnosti ekvivalentni njegovemu glasovnemu materialu. Posebno pozornost je budila Franc Schubertova simfonija v h-molu (Allegro moderato in Andante con moto), ki jo je sviral orkester „Slovenske filharmonije“. Prelestnost te nedodelane simfonije, temperamentno podane pod vodstvom g. V. Talicha, je očarala. Glasil se je orkester v baržunasti mehki, virtuozno, vprav elitno.

Dr. V. Foerster.

Gledišče

Slovensko gledišče. A. Drama. Dne 5. novembra smo videli prvič na našem odru Gerharda Hauptmanna komedijo v štirih dejanjih: Bobrov kožuh. Ta komedija je zaslovela širom sveta, dasi ne vemo prav zakaj. Par dobro risanih značajev in nekoliko srečno uporabljene ironije, to je vse, kar nam nudi to delo. Konec iznenadi, a ne v dobrem, ampak v slabem zmislu, ker je že afektirano enostaven. — Da je Hauptmann kot pisatelj tako velik, izvira deloma pač iz tega, da nimajo Nemci dandanes nobenega večjega!

Dne 7. novembra se je uprizoril prvič na našem odru Lud. Fulldov igrokaz v štirih dejanjih: Maškerada. Predstave nismo videli in ocenimo igro, ko se ponovi.

Dne 19. novembra je bila prva izvorna nova drama na vrsti, predstavljala se je Meškova drama v treh dejanjih: „Mati“.

Ko sem čul, da piše Meško dramo s tem naslovom, sem se razveselil, ker se mi je zdelo, da je baš Meško poklican, podati pod tem naslovom nekaj posebnega, zbal pa sem se skoro, ko mi je prišel glediški list v roke, kajti nisem si

mogel misliti, kako bi bilo možno pisatelju v tem okviru, kakor ga je kazal glediški list, dobiti snovi za tri dejanja, oziroma za ves večer. No, ta bojazen ni bila povsem opravičena, ker je v prvih dveh dejanjih še dovolj dramatične sile. Seveda je drugo dejanje precej epizodno in ni absolutno potrebno za razvoj celote, toda ima nekaj momentov, ki si osvoje siloma pozornost in zanimanje gledalca. Tako je izzval pisatelj baš v tem dejanju buren aplavz ob odprtem odru, in sicer tam, ko odslovi Tinka-narodnjakinja snubača-nemškutarja. Žal, da je v življenju tako ubogo malo takih Tink! — Mnogo je pokvarilo zadnje dejanje, ker je predolgovezno in pa preveč enolično. Baš zaradi tega dejanja je trpel splošni vtisk, dasi tudi prejšnji dve dejanji nista brez hib. Tako je ciganov nastop v prvem dejanju premalo posredovan in ljubezen Silvije do njega vse premalo motivirana. Kazalo bi morda pri morebitni predelavi igre cigana čisto eliminirati, zato pa srčni konflikt med Tinko in Križnikom ter Milanom in Silvijo bolj poglobiti in razplesti. Tinka bi bila še mnogo večja junakinja, nego je, da bi ji slovo od moža, ki je v tem in onem pogledu kakor ustvarjen, da jo osreči, ne bilo tako lahko. — Zakaj mora postati Milan morilec, ni prav jasno, in mislim, da bi šlo tudi brez tistega poboja ob koncu prvega dejanja.

Mogoče da ima to in ono v igri globočji pomen. Namigavalo se je nekaj, kakor bi bile posamezne osebe, ki nastopajo v igri, simboli. No, s simbolističnimi igrami je sploh ktiž, pa naj jih piše Cankar ali Meško. Cankar ima toliko lažje stališče, ker odškoduje gledalca za vse ono, česar ne razume, s stvarmi, s kakršnimi jih Meško odškodovati ne sme. — Meškova „Mati“ je nekako nasprotno delo h Cankarjevi drami „V dolini šentflorjanski“, vsaj po tedenci. Ali lahko je pobijati besedo z besedo, teže dramo z dramo. Marsikaj lepega je lepo povedal Meško v svoji drami in simpatični so nam nazori, ki jih razvija, in misli, ki jih razodeva, ali Cankarjeve dramatike ni dosegel.

Da so igrali na Vseh svetnikov dan „Mlinarja in njegovo hčer“, menda ni treba še omenjati, dasi smo upali, da stopi letos na mesto te Raupachove žaloigre Grillparzerjeva „Prababica“.

Dne 15. novembra popoldne so uprizorili Finžgarjevega „Divjega lovca“.

B. Opera in opereta. Dne 27. oktobra so peli četrtič in dne 24. novembra petič „Valčkov čar“, dne 15. novembra petič opero „Madame Butterfly“, a dne 30. oktobra ter 3. in 10. novembra našemu občinstvu doslej neznano veliko opero v štirih dejanjih „Samson in Dalila“, besedilo spisal Ferdinand Lemaire, uglasbil C. Saint-Saëns. Ocena, ki jo je napisal drug poročevalec, sledi temu poročilu. Dne 13., 17. in 21. novembra pa se je pela po večletnem premoru znana in priljubljena Straussova opereta „Netopir“.

Dr. Fr. Zbašnik.

Saint Saënsa opera „Samson in Dalila“. Camille Saint-Saëns, roj. 1835. l. v Parizu, je eden najbolj priznanih skladateljev Francije. Prvotno organist in pianist se je posvetil pozneje skladanju, zaslovel je pred vsem po svojih simfoniških skladbah. Izmed številnih njegovih oper je prodrla opera „Samson in Dalila“, zložena že leta 1875., šele od leta 1890. dalje. Danes ji je zagotovljeno stalno mesto na repertoarju velikih odrov.

Snov biblijski tej operi je povzeta svetopisemski knjigi sodnikov (pogl. XVI.), ki pripoveduje o nesrečni usodi Samsona, junaškega voditelja in dramitelja Izraelcev v boju za oprostitev od nadvlade Filistejcev. V ljubezni se vda Samson Filistejki,

lepi Dalili, ki zlorabi njegovo tajnost in ga spečega ostrize, s tem pa oropa orjaške njegove moči, da ga izda Filistejcem. Ujetega in oslepelega ga privedo v Dagonovo svetišče k zmagoslavju, toda od zasmeha zdražen se maščuje s tem, da zruši stebre svetišča, ki se podere nad zbranim filistejskim narodom.

Biblijski tej snovi je primeren oratorijski značaj Saint-Saënsove glasbe, ki je vzvišena, plemenita. Kot skladatelj resen muzikalen mislilatelj, poln noblese, skrajno vesten v oblikovanju, je našel Saint-Saëns v antični snovi svojemu nagnjenju primerno, po heroizmu ozarjeno ozadje, ki izziva muzikalno-dramatski patos in teatralni efekt, ki sta znak francoske velike opere, hkratu tudi znak orkestralno blesteče skladateljske zmožnosti Saint-Saënsove. V obliki se ne upira Saint-Saëns starejšim opernim zgledom, tudi arioznost pevskih partij se naslanja nanje, vendar dodaje svoji skladbi sijaj modernosti, ki klije cvetoče iz bogastva orkestrske partiture. Saint-Saëns je v mnogem oziru posredovalec med starejšo in moderno dobo opere. Klasično umerjen v svojem muzikalnem izražanju daje prednost vzornosti zanosa polnega mišljenja. Morda je ta umerjenost kriva, da ne doseže čutnost njegove glasbe tudi stopnje prepričevalne toplote, kar čutimo v veliki ljubimski sceni II. akta, ki imponuje po svojem krasu, vendar pa ne zatopi srca.

Pevske partije so v tej operi spričo svoje arioznosti kaj odlične in zahtevajo pevecem nemale muzikalne izobrazbe. Predstavitelji velikih vlog: gospodična Šipankova (Dalila) ter gospoda Fiala (Samson) in pl. Vulakovič (veliki duhoven) so bili v tem oziru popolnoma kos svoji nalogi; šteti je vse med pevski in glasbeno visoko izobražene pevce. Prvič nastopivša gospodična Šipankova je naravnost briljirala s svojim obsežnim glasom, ki ga zna vzorno akomodirati kreplekim akcentom strasti in tudi poeziji vzdušne sanjivosti, trepetajoči v falzetih divnega pianissima. Podala se je predstava tudi sicer po ostalih udeležencih, predvsem po orkestru odlično.

Dr. V. Foerster.

Nova hrvatska opereta. V Zagrebu uprizarjajo z velikim uspehom novo opereto domačega komponista Srečka Albinija: „Baron Trenk“. Iz skladbe zvene tuintam motivi iz hrvaških narodnih pesmi, kar daje delu poseben kolorit. Pela se je ta opereta že prej v Lipskem.

Splošni pregled

Dr. Vatroslav Jagić. Znameniti slavist dr. Vatroslav Jagić je bil povodom umirovljenja povzdignjen v viteški stan.

† **Kranjčević S. Strahimir.** Dne 29. oktobra je preminil v Mostarju znameniti hrvatski lirik Kranjčević. Hrvatsko slovstvo je zadela z njegovo smrtjo huda izguba. Bratskemu narodu naše odkritosrčno sočutje, a odličnemu pesniku časten spomin!

Četrti shod čeških naravoslovcev in zdravnikov v Pragi od 6.—10. junija 1908. — Zlata Praga je bila letos nekako gorišče, v katerem se je zbiral ves slovanski nepolitični in politični svet. Fenomenalna razstava praške trgovske in obrtne zbornice je učinkovala privlačno na eni strani na zastopnike slovanske industrije in trgovine, takozvani „slovanski shod“ pa na politično odločujoče činitelje. V dobi teh prireditev je bil tja sklican tudi shod čeških naravoslovcev in zdrav-

nikov,¹⁾ ki je v svoji vrsti četrti. Celotni program, ki ga je izvršil ta kongres v času od 6. do 10. dne meseca junija, je na kratko bil ta-le: 6. junija dopoldne slavnostno zborovanje v „Narodnem gledišču“. Predaval je vseučiliški prof. dr. F. Mareš o temi: „Veda in kultura“. Popoldne so se pričela zborovanja v posameznih sekcijah, ki so se nadaljevala do vštetelega 9. 10. je bilo slavnostno sklepno zborovanje v „Panteonu“ kraljevega češkega muzeja. Slavnostni govornik je bil geolog, prof. češkega vseučilišča dr. F. Počta. Govornik je razvijal razne misli „o dviganju celin“.

Vsa znanstvena snov, ki je prišla za kongres v poštev, je bila porazdeljena v XVII. sekcij.²⁾

Kako velik napredek znači ta sestanek proti prejšnjim, se razvidi iz sledečih števil. Prvi shod, ki se je vršil l. 1880., so delili le v 9 sekcij in še celo III. „sjezd“ (l. 1901) jih je imel samo 12. Na prvem shodu so našli 357, na drugem (l. 1882.) 668, na III. 1062, na letošnjem pa 1127 članov. Njih število narašča torej od shoda do shoda. Prvi shod čeških naravoslovcov in zdravnikov je imel docela češki značaj, ker so se ga udeležili res le Čehi, drugi češko-poljski kolorit, tretji pa splošno slovanski. Poleg čeških znanstvenikov se je udeležilo veliko število pripadnikov nečeških narodnosti, kar se že potem jasno kaže, ker je nastopilo 29 predavateljev med njimi. V primeri z vsemi 447 samostojnimi predavanji jih sicer ni bilo mnogo, a pomisliti je treba, da so nastopili nekateri češki govorniki pri dveh ali celo treh prilikah. Da so bili Poljaki v tolikem številu med predavatelji, je razumljivo, ako vpoštevamo njih bližino z ozirom na Prago in dejstvo, da imajo že toliko let dve vseučilišči, vseučilišča so pa sploh povsod najkrepkejša opora znanstvenih kongresov. Menda nas ne bodo napačno razumevali, ako konstatujemo, da so prekašali Slovence po številu predavateljev razen Poljakov le še Rusi; Srbe, odnosno Hrvate smo pa prekosili mi.

Da bi se spuščali v podrobno diskusijo o tako obširni snovi in pri tako mnogovrstni materiji, kakor so jo podali vsi posamezni predavatelji, o tem seveda niti misliti ni. Vsekakor naj pa registrujemo predavanja naših slovenskih udeležnikov.

Starosta slovenskih predavateljev, g. vladni svetnik dr. Edo Šlajmer, ki je bil pred 7 leti na tretjem shodu „še osamljen zastopnik našega malega slovenskega naroda“, je podal: „Daljši prispevek k lumbalni anesteziji s tropakokainom“.³⁾ Mestni fizik ljubljanski, g. dr. O. Krajec, je govoril: „O razvoju

¹⁾ „Ljubljanski Zvon“ 1908., str. 151.

²⁾ Obseg posameznih sekcij:

I. Anatomija, primerjalna anatomija, zoologija in antropologija. II. Botanika, agrikulturna botanika in fitopatologija. III. Fiziologija (rastlin in živali), fiziološka patologija, farmakologija in toksikologija. IV. Splošna patologija, patološka anatomija in mikologija, sodna medicina ter zdravstvena policija. V. Interna med. psihiatrija in nevrologija, pediatrija ter dermatologija. VI. Kirurgija, ginekologija in porodništvo, oftalmologija, otologija ter rinologija. VII. Zobozdravstvo. VIII. Higijena. IX. Veterinarstvo. X. Mineralogija, petrografija, geologija, paleontologija, geofizika, geografija ter meteorologija. XI. Kemija, in sicer a) teoretična, b) praktična in c) fizikalna. XII. Fizika, matematika in astronomija. XIII. Aplikovane vede fizikalno-matematične. XIV. Zemljedelstvo. XV. Socialno zdravstvo (delavsko zavarovanje itd.) XVI. Farmaceutika in lekarništvo. XVII. Prirodoslovski pouk.

³⁾ „Věstnik IV. sjezdu českých přírodopýtcův a lékařů v Praze“, str. 349—350.

zdravstvenih razmer v Ljubljani“.)¹⁾ Kot poslednjega slovenskega predavatelja naj omeni pisec teh vrstic samega sebe. Govoril je na podlagi lastnih desetletnih študij: „O vzhodnočeških gnajsih“.²⁾

Hrvat, prof. zagrebškega vseučilišča, vsaj nekaterim našim rojakom znani dvorni svetnik dr. D. Gorjanovič-Kramberger si je izbral za svoje predavanje tema: „Pračovjek iz Krapine — Kanibal“.³⁾

Izmed severnih naj omenimo le kratko imena naslednjih udeležencev. Poljaki: prof. Odo Bujivid (Krakov), prof. A. Gizelt (Lvov), prof. Bol. Wicherkiewicz (Krakov), prof. Ant. Gluziński (Lvov), prof. C. Marchlewski (Krakov), prof. Bronislav Pawlewski (Lvov), dvorni svetnik prof. Lud. Rydygier (Lvov) in prof. Zaleski (Petrograd). — Rusi: prof. N. V. Petrov (Petrograd), prof. Nik. Kuzněcov (Jurjev) in ekscelencja prof. Dmitrij Ott (Petrograd).

Kakor je razvidno, ni bilanca ob koncu IV. shoda čeških naravoslovcev in zdravnikov za nas Slovence baš neugodna ali celo sramotna. Pomisliti je treba le, kako bore malo nas je. Nikakor pa še ni taka, kakršne bi smeli pričakovati. Poleg vseh naših žalostnih razmer bi bila udeležba lahko dosti večja. V naših vrstah smo pogrešali namreč še marsikoga, od kogar smemo zahtevati, da mu leži na srcu tudi kulturni razvoj naroda slovenskega. Pogrešali pa naših mož nismo le mi sami; po posameznih imenih so popraševali tudi pripadniki drugih slovanskih narodnosti, kar jasno dokazuje, da imamo tudi v svojih vrstah može, katerih imena so znana izven mej ožje naše domovine. To velja v prvi vrsti za nekatere zastopnike matematično-naravoslovne skupine. Resnih izgovorov ni mogoče navesti proti udeležbi, če pomislimo, koliko čeških srednješolskih profesorjev se je shoda udeležilo ne le pasivno, temveč je tudi samostojno predavalo. Kdor misli, da mora perfektno češko govoriti in sploh le v tem jeziku predavati, se jako moti. Po kongresnih štatutih ima vsak Slovan pravico, govoriti pri vsaki priliki v svoji materinščini.

Ob sklepu naj le še pripomnimo, da je privolilo celo c. in kr. vojno ministrstvo, da se smejo udeležiti našega shoda vojaški zdravniki ter farmacevti, da je deželni šolski svet češki odredil primerne dopuste udeležnikom-profesorjem na srednjih šolah in da je dovolila deželna vlada za Bosno in Hercegovino udeležiti se shoda onim zdravnikom in naravoslovcem, ki so v njenih službah. Ta vlada je poslala pripravljalnemu odboru celo seznamek dotičnih, od katerih se je smelo pričakovati, da se bodo udeležili „sjezda“ z ozirom na njih narodnost.

Dr. Karel Hinterlechner.

Bleiweisova nagrada za urejevanje „Novic“. Znano je, da je bil določen za urednika tega lista izprva dr. Orel, posel pa je prevzel takoj od začetka dr. Bleiweis. Dasi so bile „Novice“ pasivne, vendar je določil stalni odbor c. kr. kmetijske družbe za Kranjsko nagrado za urednika „Novic“ s sklepom z dne 30. marca 1846. l., št. 64. Iz denarja „Novic“ je pa ni mogel izplačati niti za to leto, zato je nakazala kmetijska družba Bleiweisu iz svojega denarja za l. 1846. — 205 gld. 58 kr., za prihodnje leto (1847) pa 300 gld., češ, da je popolnoma zadovoljna z njegovim urejevanjem.

Dr. I. L.

¹⁾ Ibidem p. 200—202.

²⁾ Ibidem p. 241.

³⁾ Ibidem p. 288—290.

Vabilo na naročbo.

Ob zaključku letošnjega letnika se obračamo do vseh dosedanjih naročnikov našega lista z vljudno prošnjo, da blagovolijo pravočasno ponoviti naročnino, obenem pa vabimo, da stopijo v krog naših podpirateljev, vse one prijatelje slovenskega slovstva in naše književne umetnosti, ki jih sedaj še pogrešamo med našimi vrstami. Ne mislimo razvijati programa, ker je itak znan, niti ne naštevati del, ki jih hočemo priobčiti prihodnje leto v našem listu. Le toliko naj naglašamo, da razpolaga uredništvo »Ljubljanskega Zvona« že zdaj v izobilju z najmnogovrstnejšim izbranim leposlovnim gradivom in da je v vsakem oziru preskrbljeno za to, da prihodnji, XXIX. letnik našega lista ne bo le vreden vrstnik svojih prednikov, ampak v tem in onem pogledu še popolnejši in zanimivejši. Da štejemo najodličnejše slovenske pesnike in pisatelje med svoje sotrudnike, dokazuje že površen pogled v kate-regakoli izmed zadnjih letnikov našega lista, a da naši obeti glede bodočnosti niso pretirani, o tem se uverijo naročniki našega lista že pri prvi številki prihodnjega letnika.

„Ljubljanski Zvon“ izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po eden pot na mesec v zvezkih ter stane za vse leto 9 K 20 h, za pol leta 4 K 60 h, za četrť leta 2 K 30 h. Za vse neavstrijske dežele znaša naročnina 11 K 20 h na leto. Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h.

Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“.

Naroča se v „Narodni tiskarni“, v „Narodni knjigarni“ in v „Lav. Schwentnerjevi trgovini“ v Ljubljani.

Narodna knjigarna

v Ljubljani, Jurčičev trg št. 3

se priporoča slav. občinstvu za dobavo **knjig vseh strok** in **vseh jezikov** ter za **naročevanje vsakovrstnih nepolitičnih časopisov**.

Z „Narodno knjigarno“ združena

trgovina s papirjem, pisalnimi in
— risalnimi potrebščinami —

je preskrbljena z najizbornejšim blagom in priporoča vsakovrsten **papir**: kancelijski, konceptni, pismeni, ministrski, dokumentni, ovitni, barvani in za pisanje na stroj; ima svojo bogato zalogo

krasnih kaset pisemskega papirja,

veliko izbiro vsakovrstnih svinčnikov, peres, peresnikov, radirk, čopičev, črnih, barv, kred itd. ter vse risarske in slikarske potrebščine zlasti za realce in gojence obrtne šole.

Nadalje je v zalogi bogata izbira

— **trgovskih knjig** —

vseh vrst v različni vezbi, istotako **notezov, beležnic, kupnih knjižic** in sploh vseh potrebščin te stroke.

